

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра германської філології

«Допущений до захисту»

В.о. завідувача кафедри

Тетяна МИРОНЕНКО

«28» листопада 2025 р.

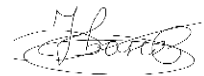
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему:

**«Основні лексичні дивергенції британських і американської
англійської мови»**

Виконав: студент 6731м групи

Андрій ІВАНОВ

(підпис)

Керівник роботи:

к.п.н., доцент

Вікторія БАРКАСІ

Миколаїв - 2025 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА
МАКАРОВА

Філологічний факультет

Кафедра германської філології

Спеціальність 014 Середня освіта (Мова та зарубіжна література
(англійська)), спеціалізація 014.021 Англійська мова та зарубіжна література

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

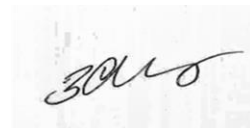
Освітня програма АНГЛІЙСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

Світлана ЗАСКАЛЄТА

«28» листопада 2025р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

студенту Іванову Андрію Івановичу

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Основні лексичні дивергенції британських і американської англійської мови»

Керівник роботи: Баркасі Вікторія Володимирівна

Затверджені наказом ректора № 1183-УЧ від 08.10.2025

2. Термін подання роботи: 10.11.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: узагальнити лексичні дивергенції британської й американської англійської.

4. Перелік питань, що підлягають розробці

1. Теоретичні засади дослідження лексичних дивергенцій.

2. Особливості лексичних дивергенцій.

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентаційний файл.

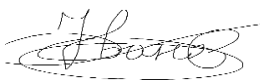
6. Консультанти розділів роботи: немає

7. Дата видачі завдання 15.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 1.10.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 5.10.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.10.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 10.11.2024 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 30.11.2024 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 28.02.2025 р.	Виконано
7.	Написання тексту загальних «Висновків»	до 31.03.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	до 20.04.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	10.10.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	20.10.2025 р.	Виконано
11.	Отримання відгуку керівника	03.11.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	03.11.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	10.11.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	28.11.2025 р.	Виконано

Студент

(підпис)

Іванов Андрій Іванович

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Баркасі Вікторія Володимирівна

(ПІБ)

Анотація.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню лексичних дивергенцій між британським та американським варіантами англійської мови. У ній визначено сутність поняття «дивергенція», уточнено теоретичні підходи до вивчення лексичних розбіжностей та розроблено типологію відмінностей між BrE та AmE на основі аналізу походження, словотвірної структури й функціонально-стильових характеристик.

Ключові слова:

лексична дивергенція; британська англійська (BrE); американська англійська (AmE); національні варіанти англійської мови; лексичні відмінності; історико-культурні чинники; міжкультурна комунікація; лексикологія; перекладознавство; автоматична обробка текстів; контрастивний аналіз; етимологічний аналіз; функціонально-стильові характеристики; словотвірна структура; мовна варіативність.

Abstract.

The thesis explores the lexical divergences between the British and American varieties of the English language. It defines the essence of the concept of “divergence,” clarifies theoretical approaches to studying lexical differences, and develops a typology of distinctions between BrE and AmE based on the analysis of their origins, word-formation structures, and functional-stylistic characteristics.

Key words:

lexical divergence; British English (BrE); American English (AmE); national varieties of English; lexical differences; historical and cultural factors; intercultural communication; lexicology; translation studies; automatic text processing; contrastive analysis; etymological analysis; functional-stylistic characteristics; word-formation structure; language variation.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ДИВЕРГЕНЦІЙ	6
1.1. Поняття дивергенції у мовознавстві	6
1.2. Типологія лексичних відмінностей: діалектизми, регіоналізми, варіантна лексика	12
1.3. Історико-культурні передумови формування британського та американського варіантів англійської мови.....	18
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ДИВЕРГЕНЦІЙ БРИТАНСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	31
2.1. Лексичні особливості британського варіанта англійської мови	31
2.2. Лексичні особливості американського варіанта англійської мови	42
2.3. Порівняльний аналіз британської та американської лексики.....	50
Висновки до розділу 2	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність. У сучасній англомовній комунікації вживаються щонайменше два національні стандарти – британський (BrE) та американський (AmE). Лексичні відмінності між ними впливають на переклад, викладання, міжкультурну взаємодію та автоматичну обробку текстів. Англійська мова, безперечно, є однією з найпоширеніших мов у світі, а особливістю роботи перекладача та філолога полягає у постійному виборі варіанту англійської мови для конкретних завдань. У світлі цього, аналіз і розуміння відмінностей між британською та американською англійською стає надзвичайно важливим завданням для фахівців у галузі. Наявні дослідження переважно зосереджені на фонетиці або граматиці; систематичний лексичний зріз бракує. Тому комплексне дослідження лексичних дивергенцій двох найпоширеніших національних стандартів англійської мови заповнює суттєву прогалину та має пряму практичну вартість для мовної освіти, перекладознавства й комп'ютерної лінгвістики. Отже, дослідження лексичних дивергенцій BrE і AmE є своєчасним і практично значущим.

Питання лексичної дивергенції англійської мови послідовно висвітлювалися у вітчизняних і зарубіжних студіях. І. Ветрова аналізує історичні й соціолінгвістичні чинники формування північно-американського варіанта; Т. Боднарчук зосереджується на білінгвізмі як підґрунті семантичного розщеплення. У дисертаційних дослідженнях Р. Кріцберг зіставляє процеси конвергенції й дивергенції регіональних варіантів, К. Вуколова описує соціолінгвістичну варіативність піттсбурзького діалекту.

Серед англомовних праць варто відзначити Б. Брайсона, який популяризує історію лексики США. Актуальні аспекти сучасного стану BrE та AmE висвітлюють Ю. Гаргай (граматико-синтаксичні відмінності), І. Мамчур (типологія лексичних розбіжностей) та І. Дирґ'яса, котрий докладно описує

різнотипні контрастивні риси граматики й словника. Для аналізу історико-культурних передумов було залучено збірник Oxford History of English (статті Л. Магглстоун і Т. Хоада), що дав загальну картину еволюції мови від доанглійського періоду до Нового часу, та посібник A Companion to the History of the English Language (розділи Д. Сімпсона й В. Вольфрама), який деталізує розвиток американського різновиду до й після 1865 р. Ці праці забезпечили історичний каркас і фактичний матеріал. Сукупно ці роботи формують базу для комплексного аналізу лексичних розходжень між британським і американським варіантами.

Мета роботи – узагальнити лексичні дивергенції британської й американської англійської. **Завдання дослідження:**

1. Охарактеризувати поняття дивергенції у мовознавстві;
2. Розробити типологію лексичних відмінностей;
3. Встановити історико-культурні чинники формування BrE та AmE;
4. Проаналізувати лексичні особливості британського варіанта англійської;
5. Проаналізувати лексичні особливості американського варіанта англійської;
6. Зіставити лексичні системи BrE та AmE та виявити основні напрями дивергенції.

Об’єкт дослідження – національні варіанти англійської мови.

Предмет дослідження – лексичні дивергенції між BrE та AmE.

У дослідженні застосовано такі **методи**: описовий (для класифікації лексичних одиниць за походженням і функцією), зіставний (для порівняння лексичних елементів у британському та американському варіантах англійської мови), етимологічний (для встановлення походження слів), елементного аналізу (для вивчення словотвірної структури лексем), функціонально-стильовий (для визначення стилістичного статусу одиниць у різних мовленнєвих регістрах),

контекстуальний (для аналізу вживання лексики в типових комунікативних ситуаціях).

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні поняття лексичної дивергенції та у пропозиції структурованої типології відмінностей між BrE і AmE.

Практичне значення визначається можливістю використання висновків у курсах лексикології, перекладознавства, методики викладання англійської мови, а також у лексикографічній та інформаційно-пошуковій діяльності.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг роботи – 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ДИВЕРГЕНЦІЙ

1.1. Поняття дивергенції у мовознавстві

У лінгвістиці два протилежні вектори еволюції мов – конвергенція (*уподібнення, зближення систем*) і дивергенція (*розходження, диференціація*) – посідають чільне місце у поясненні змін, що зумовлюються білінгвізмом і тривалими мовними контактами. Дивергенція (від лат. *divergentio* «розходження») – фонетичний процес, який полягає у розщепленні звуку на два різні звуки [10, с. 148]. На думку Т. Боднарчук, дивергенція – це «зміни мов у сторону диференціації їх характеристик та правил користування ними», тоді як конвергенція веде до їхнього уподібнення [1, с. 16].

Історія наукового зацікавлення дивергенційними процесами сягає кінця XIX ст., коли Г. Грюнбаум та Е. Відіш уперше описали «мовну взаємодію» споріднених слов'янських і германських ідіомів. Показовими стали розвідки Ф. Міклошича про балканський мовний союз, де одночасно спостерігалися явища й конвергенції, і дивергенції. Уже тоді дослідники зазначали, що подібні процеси не є ані односпрямованими, ані завершеними – вони протікають хвилеподібно, часто паралельно в різних підсистемах мовлення [1, с. 16–17].

У контексті білінгвізму ключовим чинником розщеплення мовних норм постає інтерференція (від *inter* «між» + *ferens* «той, що переносить») – взаємне накладання елементів різних мовних систем у мовленні білінгва [1, с. 17]. Т. Боднарчук розмежовує два етапи дифузії (поширення іншомовного елемента):

- інтерференційний, коли новий елемент сприймається як відхилення;
- інтеграційний, коли відхилення поступово кристалізується в норму.

Отже, інтерференція може розглядатися як стартова фаза дивергенції, що з часом оформлюється у сталі різноякісні норми *de facto* двох (або більше)

мовних систем. Інтерференцію доцільно розглядати як пусковий механізм дивергенції, адже саме вона ініціює ланцюг змін, які зрештою розводять контактні системи у різні боки. На першій, інтерференційній стадії білінгв спонтанно переносить елементи «донорської» мови в мовлення «реципієнтної»; ці елементи сприймаються носіями як відхилення від норми й часто викликають негативну реакцію [1, с. 17]. Прикладом може слугувати ситуативне вживання британського *flat* замість американського *apartment* у мовленні україномовних студентів-філологів, коли вони перемикаються між англійськими варіантами: така підміна лексем одразу «виринається» для співрозмовника-носія AmE (американська англійська мова). Однак, якщо подібні вкраплення стають регулярними й охоплюють значну частину носіїв, вони переходять у дифузійну фазу. Тут спрацьовує принцип частотності: чим частіше одиниця вживається, тим швидше вона кристалізується як прийнятна. Соціолінгвістичні чинники – престиж, вікова група, ступінь офіційності ситуації – визначають, чи потрапить новинка до нормованого шару. Так, американізм *elevator* спершу фіксувався в британській англійській лише в технічних текстах, але згодом закріпився поруч із *lift*, що засвідчує завершення інтеграційного етапу та формування стандартної варіантності всередині однієї мови. Важливо, що інтерференція охоплює не тільки лексику, а й фонетику, морфологію та синтаксис. Фонетичні «сліди» контакту видно, коли україномовні білінгви втрачають англійський аспіративний *[h]* на початку слова (*home* → *[oʊm]*), тоді як морфологічні прояви полягають у надмірному використанні аналітичних форм (*more safe* замість нормативного *safer*). Якщо ці явища повторюються у мові великої групи, утворюється системна розбіжність, яку й фіксує дивергенція. Таким чином, інтерференція не обмежується точковими помилками, а ініціює *структурне* переоформлення граматики й фонології, що поглиблює відмінності між контактними мовами.

Додамо, що не всі прояви інтерференції обов'язково переходять у фазу інтеграції: значна частина з них зникає під впливом нормотворчого тиску писемного стандарту та мовної політики. Однак ті мовні явища, які зберігаються та закріплюються в ужитку, стають каталізаторами дивергентного розвитку – спершу функціонують як варіантні елементи, а з часом перетворюються на повноцінні одиниці іншої мовної системи. У цьому контексті послідовність *інтерференція* → *дифузія* → *інтеграція* репрезентує шлях, за яким випадкове відхилення може стати нормою, а норма – основою міжмовної різниці. Така динаміка формує підґрунтя для подальших досліджень лексичних дивергенцій у різних мовах і варіантах.

Фонетичні процеси демонструють найраніший і найвиразніший вияв дивергенції. За визначенням М. Кочергана, дивергенція – це «розщеплення звуку на два різні звуки» [10, с. 148]. Так, в українській мові голосні *о*, *е* у відкритому складі збереглися, а в закритому зазнали підвищення до *і*: вола – *віл*, семи – *сім*. Цей феномен пов'язаний із фонетичними законами – регулярними, обов'язковими для всіх подібних позицій змінами, що діють у певний історичний період [10, с. 149–150]. Дивергенція звуків часто відбувається паралельно з конвергенцією інших фонем: у давньоруській мові носові [*ж*], [*є*] втратили назалізацію й збіглися відповідно з [*у*] та [*а*], що засвідчує скорочення фонемного інвентаря через конвергентний маршрут [10, с. 148]. Отже, навіть у межах однієї підсистеми (фонетики) два протилежні процеси взаємодіють, формуючи нову рівновагу.

Сучасні дослідження показують, що найбільш помітні розходження між варіантами однієї мови проявляються у лексиці та фразеології. Р. Кріцберг підкреслює, що лексико-семантичні елементи «нерідко безпосередньо відображають різницю зовнішніх факторів» і мають високу частотність, рухаючись «від периферії до центру системи» [11, с. 8]. Окреме явище становить семантична дивергенція – розпад значень багатозначного слова,

унаслідок чого виникають окремі, семантично нетотожні одиниці [16, с. 360]. В. Борецький ілюструє це на прикладі іменника *біднота*, який у сучасній українській мові розійшовся на дві семантично незалежні лексеми: *біднота* «незаможні люди» та *біднота* «матеріальні нестатки» [2, с. 5]. Подібний розпад смислу спостерігаємо й у запозиченнях: *тик* (мимовільне скорочення м'язів), *тик* (тканина), *тик* (дерево) [2, с. 6].

У словотворенні дивергенція проявляється через диференціацію похідних за змістом і сферою вживання. Так, суфікс *-к-* утворює різноманітні назви (*американка, лимонка, полька*), що номінують абстрактні поняття, речовини чи предмети – денотативні зв'язки тут формуються вже не спільністю кореня, а новими атрибутивними семами (походження, місце, культура) [2, с. 6].

Специфіку дивергенцій у англійській мові докладно аналізує Р. Кріцберг у своїй дисертації. Учений наголошує, що окрім *американизмів* і *бритицизмів*, кожен регіональний варіант містить в собі лексичні елементи інших мікросистем: в американській англійській уживаються термінологічно й архаїчно окреслені бритицизми, а в британській зустрічаються звичайні *americanisms*, що засвідчує постійну взаємодію дивергентних і конвергентних тенденцій [11, с. 11]. Поширення «застарілої лексики метрополії» в колоніальних або периферійних варіантах він вважає універсальним маркером мовної різноманітності. Такий обмін мовними одиницями свідчить, що дивергенція ніколи не є абсолютною: навіть виразно розмежовані варіанти «спілкуються» через запозичення, повертаючи окремі елементи у спільний лексичний фонд.

О. Ветрова зауважує, що мовні зміни зумовлюють дві групи чинників: зовнішні та внутрішні, і саме їхня взаємодія спричиняє дивергентний розвиток мовної системи [5, с. 37]. Зовнішні чинники пов'язані з історично-соціальними обставинами: демографічними зрушеннями, контактами з іншими етносами, освоєнням нових територій, технічним прогресом. Коли, скажімо, британські

переселенці опинилися в Північній Америці, вони зіткнулися з реаліями, що не мали назв у метрополії, тому в мові з'явилися інновації типу *prairie*, *raccoon*, *candy*; водночас на новому континенті зберігся ряд архаїчних британських слів, зокрема *closet* у значенні «невелика кімната» – те, що у самій Британії відтиснулося на периферію. Подібні приклади, докладно описані Р. Кріцбергом, демонструють, що лексика здатна «мігрувати» між варіантами й закріплюватися там, де для неї є соціокультурний запит [11, с. 11].

Внутрішні чинники стосуються прагнення системи до оптимізації: мовець інтуїтивно усуває надмірність, уніфіковує нетипові форми, підвищує зручність артикуляції. Саме таким шляхом, указує М. Кочерган, давньоукраїнські носові голосні [ж] і [є] спростилися відповідно до [y] та [a], а відтак колишня фонема розщепилася на дві окремі [10, с. 148]. Таке розщеплення, або фонетична дивергенція, підтримує розбірливість мовлення, оскільки чіткіше розмежовує звукові образи слів.

Глотогонічна традиція, на яку посилається Т. Цимбалюк-Скопненко, розглядає дивергенцію водночас як процес розходження і як його результат – оформлену системну відмінність, що постає після тривалого нагромадження інновацій [16, с. 360]. Єдина мова спершу диференціюється на групу діалектів; далі, коли фонетичні, морфологічні та лексичні розбіжності накопичуються критично, діалекти стають самостійними мовами. Попри це, кожна з нових систем зберігає риси спільного предка, що простежуються у коренях, фонетичних відповідниках, основних граматичних моделях. Такі «ретенції» дають можливість порівняльно-історичній лінгвістиці реконструювати родовід мов і кількісно вимірювати ступінь їхнього віддалення.

Дивергенція не є незворотним чи однобічним процесом: паралельно діють сили конвергенції. Мас-медіа, стандартизація освіти здатні зближувати окремі варіанти мови, водночас залишаючи простір для локальних інновацій. Р. Кріцберг переконливо показує, що навіть у середовищі активного

міжваріантного обміну зберігаються стабільні локальні ознаки, які підтримують варіантну ідентичність [11, с. 12-14]. Таким чином, дивергенція й конвергенція становлять дві сторони єдиного еволюційного механізму: перша множить варіанти, друга стримує їхню фрагментацію, а баланс між ними формує сучасний плюралістичний мовний ландшафт.

Отже, концепція дивергенції охоплює як рушійні сили зовнішнього порядку (соціум, культура, контакти), так і внутрішню логіку самоорганізації мовної системи. Вона описує шлях від монолітної мови до мережі взаємопов'язаних, але самостійних варіантів, які зберігають сліди спільного кореня, проте водночас розвивають власні інновації. Саме ця подвійна перспектива є ключовою для розуміння лексичних розбіжностей між британською й американською англійською, що розглядатиметься в подальших підрозділах.

Таким чином, дивергенція в мовознавстві має багаторівневий характер:

- Фонетичний – розщеплення звуків (*вола* – *віл*, *skip* – *ship*), регульоване фонетичними законами;
- Фонологічний – перехід позиційних алофонів у самостійні фонemi ($s \leftrightarrow z$, $f \leftrightarrow v$ в англійській);
- Граматичний – поява окремих грамем унаслідок втрати синкретизму;
- Лексико-семантичний – розпад значень багатозначних слів (*біднота*, *тик*) або диференціація похідних (*американка*, *лимонка*);
- Соціолінгвістичний / регіональний – формування нових варіантів (*americanisms*, *briticisms*) та взаємний обмін елементами.

Кожен із перелічених вимірів демонструє, що дивергенція не є «відривом заради відриву». Вона балансує з конвергенцією, створюючи рухливу систему противаг, у якій мова водночас зберігає спадкоємність і генерує відмінності. Саме цей динамізм робить поняття дивергенції фундаментальним для

дослідження лексичних розбіжностей між британською та американською англійською.

1.2. Типологія лексичних відмінностей: діалектизми, регіоналізми, варіантна лексика

Проблема лексичної неоднорідності національної мови тісно пов'язана з її діалектним та соціальним членуванням. Іще в середньовічних джерелах зустрічаємо згадки про *jargon* – «незрозумілу мову» ремісничих та маргінальних груп північної Франції XII ст., що вже містило ознаку відокремлення певного прошарку носіїв від загальнонародної комунікації [3, с. 31]. Упродовж століть горизонтальна (територіальна) й вертикальна (соціальна) диференціації продовжували взаємодіяти, формуючи багатоманітну систему лексичних відмінностей, яку сьогодні умовно поділяємо на діалектизми, регіоналізми та варіантну лексику.

А. Яворський наголошує, що діалектизм – це позанормативний елемент літературної мови, «що має виражену діалектну віднесеність» [17, с. 231]. Таке визначення відразу вводить поняття *норми* як точки відліку: те, що не потрапляє в кодифікований стандарт, маркується як говіркове. Статус певної одиниці як діалектної змінюється з часом, адже сама літературна норма історично рухома [17, с. 231]. У лінгвістиці діалект трактується як повноцінний різновид національної мови, що має власну фонетику, граматику, лексику й виконує ті самі функції, що й літературна мова, хоч і не має зафіксованої норми [8]. За визначенням, це форма спілкування певної територіальної або соціальної групи, яка може охоплювати як говори, так і говірки, об'єднані спільними ізоглосами. У деяких мовах різні діалекти зберігають взаємну зрозумілість (як-от в англійській), у деяких – стають майже незрозумілими між собою, як це буває у

німецькій чи китайській. У радянський період діалектизацію нерідко знецінювали, розглядаючи діалекти як «зіпсовану» норму. Сучасна українська наука, навпаки, визнає діалект як етнокультурно марковану форму мовлення, яка зберігає локальні традиції, вписується у загальну систему й взаємодіє з літературною нормою [9]. Слова *гешефт*, *баль*, *гоф* у прозі І. Нечуя-Левицького XIX ст. сприймалися нейтрально, а нині трактуються як регіоналізми або історизми. З поширенням національної літературної мови діалектизми виходять із активного словника ділового й наукового стилів, однак залишаються стилістично «яскравими» в художніх текстах і розмові [9]. Використовуючи *стрий*, *вуйна*, *файний*, письменник підкреслює походження персонажа, перехоплює локальний гумор або задає кольористику оповіді. У XXI ст. така стилізація вже усвідомлена й керована: вона передбачає очікувану реакцію читача й тому функціонує як художньо-естетичний засіб.

Класична українська діалектологія описує три наріччя та десятки говорів, кордони яких визначаються комплексом фонетичних, граматичних і лексичних ізоглос (див. «Діалект» на litopys.org.ua/ukrmova) [9]. М. Кочерган підкреслює: чим економічно й політично слабші суспільства, тим більше в них місцевих говорів; у західноукраїнських селах побутують конструкції *Я ся бою*, *Ходив єм до него* – вони не ускладнюють внутрішнього порозуміння, але чітко сигналізують територіальну належність [10, с. 25].

Дослідники розмежовують територіальні та соціальні діалекти: перші пов'язані з регіоном, другі – із професією, віком, субкультурою. Примітно, що соціальні системи (скажімо, підлітковий сленг чи професійний жаргон) не змінюють фонетику й граматику, натомість формують специфічний лексичний шар [9]. Таким чином, слово *панка* у мовленні дитини означає «хліб», а для програміста *bug* – це «помилка в коді», що ілюструє дію того самого механізму лексичної спеціалізації, але в різних соціальних вимірах.

Як підкреслює М. Кочерган, мовні рівні змінюються з різною швидкістю: найдинамічнішою є лексика, натомість фонетика змінюється повільніше, а граматика вважається найстійкішою. Згідно з підрахунками М. Сводеша, за 1000 років ядро словникового фонду змінюється на 20 %. Лексика чітко реагує на суспільні трансформації, саме тому вона першою відображає територіальні, соціальні та професійні відмінності мовлення. [10, с. 50–51].

Еколінгвістична концепція І. О. Бодуена де Куртене, переосмислена К. Вуколовою, пропонує бачити мову водночас у горизонтальній та вертикальній площинах [6, с. 39–41]. Горизонталь – це мережева структура говірок і регіональних діалектів, вертикаль – система соціолектів; їхні перетини творять своєрідні мовні «екосистеми», де територія й соціум разом визначають словниковий склад.

Не всі лексеми, поширені лише в певному регіоні, автоматично вважаються діалектизмами. Термін *регіоналізм* уживається для позначення слів, що не порушують літературної норми, але мають обмежену територіальну базу. У британській англійській формати *gutted* («засмучений») чи *cheers* («дякую») є нормальними, проте для носіїв американського варіанта вони спершу виглядають нестандартно. Е. ван Гелдерен показує, що ранні друковані тексти часто фіксували такі «локальні» форми: Шекспір вводить *tarre* («провокувати»), характерне для Ворикширу, а в «Henry V» подає валлійські та ірландські форми для створення комічного ефекту [33, с. 184–186]. Регіоналізми можуть бути і своєрідним «мовним депозитом»: у Сполучених Штатах збереглася британська архаїчна лексика (*closet* у значенні «кімнатка»), тоді як у сучасній Британії вона вийшла з ужитку [11, с. 11]. Симетрично, французька мова Канади позбулася частини старих функцій метрополії, натомість виробила нові найменування місцевих реалій [6, с. 42].

Якщо регіоналізм прив'язаний до географічної зони, то варіантна лексика передбачає офіційно співіснуючі паралельні найменування всередині однієї

стандартної мови. Р. Кріцберг говорить про «міграцію застарілої лексики» між варіантами англійської: поряд із *lift* у Британії закріпився американізм *elevator*, а в США збереглися англійські діалектизми, скажімо *whilst* [11, с. 8]. Такі дублети не конкурують, а розширюють експресивний та стилістичний діапазон. В українській літературній нормі функціонують пари *герб* / *клейнод*, *кавун* / *баштан*, а в медійному стилі співіснують *вакцина* і *щеплення*. «Робоча дистанція» між варіантами залежить одразу від близькості систем і від потреб спілкування [24]. Американська англійська має менше діалектів, ніж хінді, тому кожний мовець легко комунікує з мільйонами інших, навіть якщо замість *lorry* почує *truck*. Проте відстань між кастильською й баскською, підкреслює вчений, настільки велика, що взаєморозуміння без двомовності майже неможливе [24].

Поширення національної літературної мови скорочує діалектну строкатість, але не ліквідує її повністю. М. Кочерган уточнює: процес інтеграції відбувається тоді, коли на базі одного діалекту формується *койне* – наддіалектний засіб спілкування, який «убирає» риси інших говірок, водночас уніфікуючи лексику [10, с. 47]. Проте з розвитком мас-медіа виникає нове коло соціальних діалектів (сленг, жаргон), що протидіють повній уніфікації: так формуються *low-prestige* варіанти, одночасно збережені й маргіналізовані. К. Вуколова підкреслює, що мовна різноманітність географічно детермінована: ізольовані райони, наприклад Ісландія, зберігають архаїзми, тоді як відкриті комунікаційні простори продукують діалектні ланцюги з поступовими переходами [6, с. 42–43]. У такому безмежному континуумі політична межа між Францією та Італією окреслює кордон швидше символічно, аніж лінгвістично.

З поширенням літературної мови нівелюються територіальні діалекти, але водночас з'являються і поширюються соціальні діалекти. Відповідно до двох тенденцій у національному питанні – пробудження національної свідомості й боротьба проти національного гноблення, з одного боку, і прагнення до інтернаціоналізації життя – з іншого, – у мовній політиці дають про себе знати

боротьба за права національних мов і прагнення створити міжнародну мову [10, с. 53].

Сучасна варіативність охоплює також розрізнення між мовою чоловіків і жінок, поколінь, професій. Б. Хейдарі й П. Барзан нагадують: стандартизація – це «історичний процес, який завжди триває», а «ідеологія стандарту затуляє той факт, що межі нормативної мови розпливчасті» [24, с. 3]. Звідси слід робити висновок: варіантна лексика не є «помилкою»; це показник живого мовного розвитку, на який впливають мовні політики, освітні практики та медійні прецеденти. У художній літературі діалектизми та регіоналізми виконують естетичну функцію. Архаїчні форми Е. Спенсера *ycladde*, *thilke* або шекспірівське *peasant* створюють атмосферу «селянського світогляду» XV ст. [33, с. 184]. В українській прозі *газда*, *бартка*, *трембіта*..

Таким чином, лексичні відмінності національної мови можна розглядати як спектр, де крайніми точками виступають діалектизми (позанормативні, локалізовані), а центральну зону займає варіантна лексика (норми множинності). Регіоналізми та соціолекти утворюють перехідні шари, постійно «поставляючи» елементи в літературну мову. Визначальними залишаються два чинники: ступінь кодифікованості й ареальна поширеність. Коли слово *файний* виходить за межі говірки й закріплюється в медійному варіанті, воно перестає бути діалектизмом і входить до активного нормативного словника. А коли американізм *elevator* мирно співіснує з британським *lift*, ми спостерігаємо випадок варіантної лексики, що розширює ресурс експресії без втрати взаємної зрозумілості.

Отже, типологія лексичних відмінностей не є статичним реєстром. Вона віддзеркалює постійну динаміку суспільних процесів, мовної політики, міграцій, технологій і культурних мод. Діалект – це комплексна система фонетичних, граматичних і лексичних рис, що функціонує в межах чітко окресленої територіальної спільноти й протиставляється кодифікованій нормі літературної

мови [17, с. 231]; він охоплює повний набір мовних рівнів і формує самодостатній код спілкування. *Регіоналізм* позначає окреме слово чи значення, поширене переважно в певному регіоні, але не виходить за межі літературної норми; такі одиниці лише локалізують вираження (*closet* у США поруч із британським *cupboard*) і не змінюють системного устрою мови, на що звертає увагу Р. Кріцберг [11, с. 11]. *Варіантність мови* фіксує співіснування паралельних нормативних форм, що різняться територіально або стилістично, але взаємно визнаються кодом; наприклад, дублети *lift / elevator* чи *вокзал / станція* обидва легітимні й вибір між ними залежить від мовної ситуації, що узгоджується з поняттям «робочої дистанції» між варіантами. Отже, діалект охоплює всю підсистему мовлення локальної громади, регіоналізм є одиничним лексичним маркером цієї громади в межах стандарту, а варіантність – це узаконена багатOVERСІЙНІСТЬ норми, що дозволяє мовцеві вільно вибирати між рівноправними формами залежно від комунікативних потреб.

Дивергентність мови є ширшим, процесуальним поняттям, яке охоплює всі три описані явища. Саме дивергентний розвиток (тобто поступове розходження мовної системи під дією зовнішніх і внутрішніх чинників) спочатку формує повноцінні діалекти з їх власними фонетичними, граматичними й лексичними нормами; далі, у міру інтеграції частини діалектної лексики в літературну мову, цей самий процес породжує регіоналізми – окремі слова, що зберігають локальну забарвленість, але вже не виходять за рамки норми; зрештою, тривала взаємодія діалектів і центру приводить до кодифікації кількох рівноправних форм усередині стандарту, тобто до нормативної варіантності. Отже, дивергентність є «рушійною силою»: вона ініціює утворення діалектів, частково «постачає» регіоналізми в літературну мову й закладає підґрунтя для варіантної множинності норм.

1.3. Історико-культурні передумови формування британського та американського варіантів англійської мови

Англійська мова сформувалась як один із германських діалектів на узбережжі Північного моря (частина Атлантичного океану між Британією та Північною Європою) й упродовж понад півтора тисячоліття зазнала значних змін. Її розвиток визначався поєднанням внутрішніх мовних процесів та зовнішніх історико-культурних впливів. На думку Е. ван Гелдерен, початковим етапом розвитку англійської мови була праїндоевропейська мова – умовна давня мова, з якої згодом виникли всі індоєвропейські мови [33, с. 3]. Упродовж I тисячоліття до нашої ери з цієї мовної основи сформувалася окрема прагерманська гілка, що заклала фонетичні риси, пізніше описані як «закон Грімма» [4, с. 25]. У V–VI ст. н. е. германські племена англів, саксів і ютів перетнули Ла-Манш. Як підкреслює Т. Хоад, цей процес слід розглядати за аналогією з пізнішою колонізацією Північної Америки: переселенці привезли різні діалектні варіанти, що швидко змішалися й почали віддалятися від континентальної норми [25, с. 7]. Ілюстрацією цього процесу є карта ранніх міграцій германських племен до Британських островів (рис. 1.1). Проте ранньоанглійські громади не були ізольованими – контакти зі скандинавами, кельтами та латиномовною церковною культурою зумовили появу численних запозичень: *wall, street, altar* з латини та *egg, leg* зі скандинавських мов [33, с. 9].

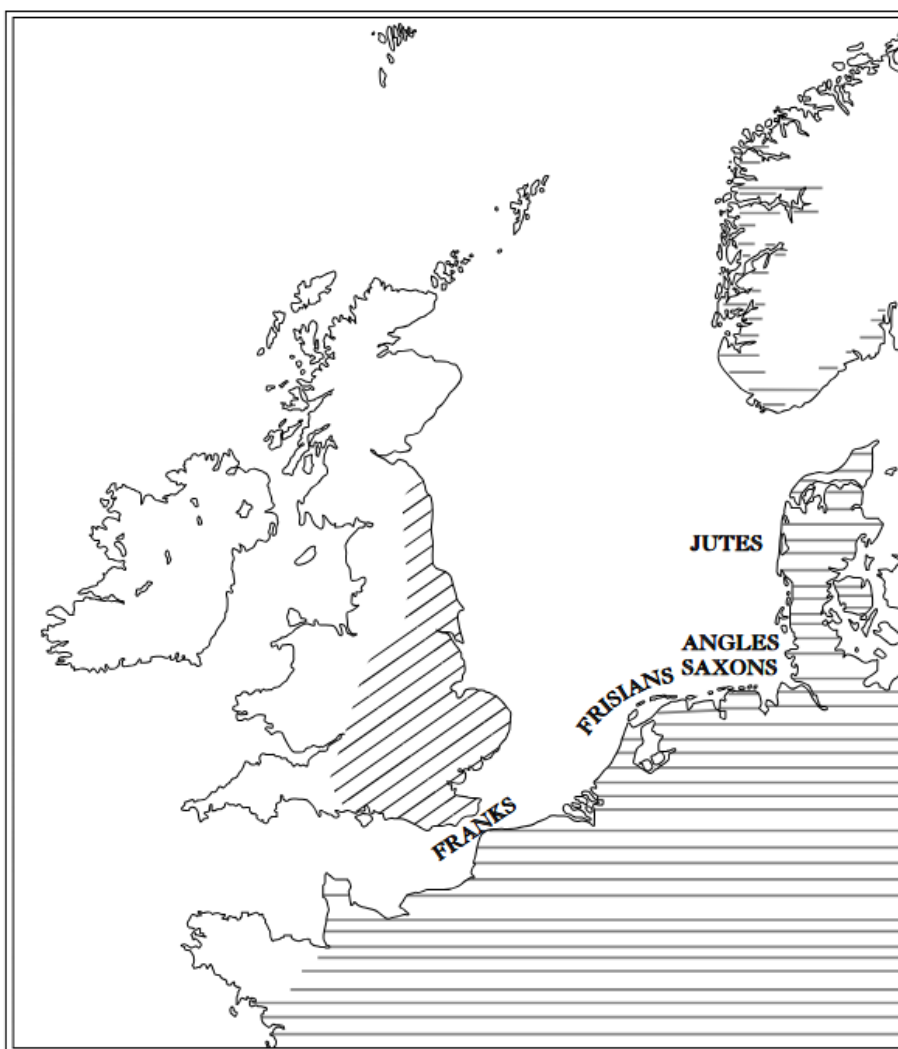

Рис. 1.1. Міграції германських племен до Британських островів у V–VI століттях. Діагональна штриховка позначає області розселення, горизонтальна – регіони виходу (за археологічними та історичними джерелами) [25, с. 7]

Період Староанглійської триває приблизно до середини XII ст. Його характерна риса – розгалужена флексійна система, у якій граматичні відношення позначалися закінченнями, а порядок слів залишався відносно вільним. Прикладом характерної структури староанглійської мови є початок релігійної поезії *Cædmon's Hymn* – одного з найдавніших відомих текстів англійською мовою. У фразі *Nu scylun hergan hefaenricaes uard* («Тепер маємо прославляти володаря небесного царства») п'ять лексичних одиниць передають

зміст, який у сучасній англійській вимагав би вдвічі більше слів і допоміжних конструкцій [33, с. 5]. На цьому етапі відбуваються й помітні фонетичні зрушення – зокрема «брейкінг», коли прості голосні переходять у дифтонги (*arm – earm, cold – ceald*) [4, с. 31].

1066 рік є умовною межею між староанглійським і середньоанглійським періодами. Після завоювання Англії норманами під проводом Вільгельма Завойовника французька мова стала основною в державному управлінні, судочинстві та при королівському дворі. За підрахунками Е. ван Гелдерен, приблизно 45 % сучасної англійської лексики має французьке походження, ще 17 % – латинське [33, с. 2] (див. рис. 1.2).

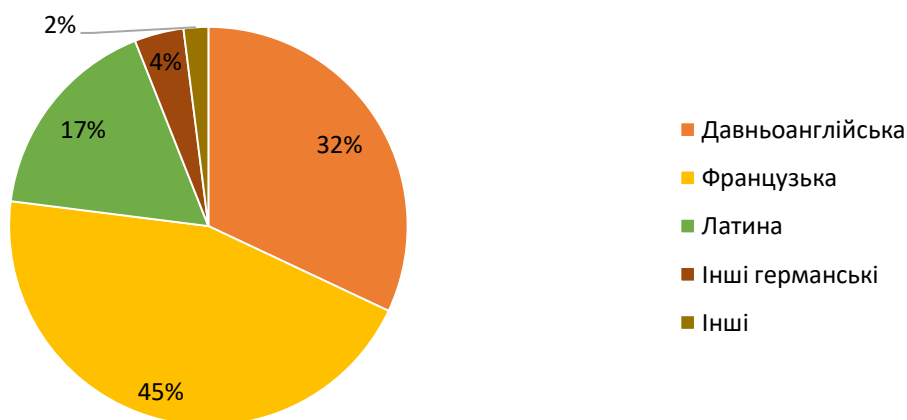

Рис. 1.2. Походження англійських слів

Джерело: побудовано за [33, с. 2]

Якщо слова зі скандинавських мов здебільшого стосувалися побуту (*egg, ill*), то французькі запозичення охоплювали юридичну, політичну й адміністративну сферу (*government, judge*). Крім загальної картини, дослідниця також аналізує походження лексики залежно від частотності її вживання. У таблиці 1.2 подано статистику для першої, другої та третьої тисячі найуживаніших англійських слів [33, с. 2]. Тобто група з 1000 слів, впорядкованих за частотою – від найвживаніших до менш уживаних. Ці дані

демонструють, що хоча англійська мова зазнала значного впливу французької, латини та скандинавських мов, найчастотніша лексика (перша тисяча слів) переважно походить з давньоанглійської: таких слів у цій групі понад 80 %. У другій і третій тисячах частка запозичень зростає.

Таблиця 1.1

Походження лексики серед першої, другої та третьої тисячі найуживаніших англійських слів (%)

Мова	Частотність слів		
	1000	2000	3000
Давньоанглійська	83	34	29
Французька	11	46	46
Латина	2	11	14
Скандинавські	2	2	1
Інші	2	7	10

Джерело: складено за [33, с. 2]

У XV–XVII ст. англійська вступає в ранньомодерний період. Запровадження друкарського верстата Вільямом Кекстоном (1476 р.) та поява перших словників сприяють фіксації орфографічних норм, хоча Л. Маглстоун наголошує: стандартизація не була суцільною – поза друком зберігалася «подвійна норма», де приватне листування відхилялося від прескриптивних правил [28, с. 5]. У цей же час розпочинається Велике зсув голосних, що віддалило звучання слів від їхньої графічної форми й зробило англійський правопис історичним.

Після 1700 р. мова виходить за межі Британських островів разом із колонізацією. Експансія призвела до «нових англійських» – американської, канадської, австралійської та інших різновидів. Е. ван Гелдерен підкреслює, що внутрішні чинники (регулярні мовні зрушення) і зовнішні (міграції, статус,

контакт із корінними мовами) тісно перепліталися, створюючи у кожній колонії унікальну суміш запозичень, як-от *skunk* чи *prairie* в Північній Америці [33, с. 7].

На початку XX століття англійська мова закріпилася як міжнародна мова науки, політики, бізнесу та культури. Водночас, як зазначає Л. Маглстоун, її розвиток не був однорідним: «історія англійської – це не одна мовна лінія, а мозаїка численних голосів» [28, с. 3]. Упродовж усієї історії поряд зі стандартною формою мови існували й інші різновиди – регіональні та соціальні. Від середньоанглійського діалекту *Kentish* до сучасного *Singapore English*, усі вони залишаються частиною мовної системи й впливають на її розвиток.

Отже, еволюція англійської мови демонструє послідовну зміну чотирьох ключових фаз: прагерманська основа, староанглійська флексивність, середньоанглійська аналітизація під впливом норманів та латинізму, ранньомодерна стандартизація з подальшою глобалізацією. Кожна фаза залишила власний словниковий і граматичний «шар», що продовжує співіснувати в сучасній системі. Саме ця багатошарова структура робить англійську мовою високої варіативності, здатною інтегрувати *loanwords*, зберігаючи при цьому ядро *native* елементів – *the, and, man*, – які ще від староанглійської залишаються основою повсякденної комунікації.

Відтак, розвиток англійської мови відбувався у кілька послідовних етапів: спочатку – прагерманська основа, далі – староанглійська з флексивною граматиною, потім – перехід до аналітичної структури під впливом французької та латинської, а згодом – формування стандартної мови та її поширення у світі. Кожен етап залишив свій слід у лексиці та граматиці. Завдяки цьому англійська має складну, багатошарову структуру, у якій поєднуються запозичення (*loanwords*) і базові елементи (*the, and, man*), що збереглися ще зі староанглійської.

Англійська мова як поліваріантна демонструє специфіку в усіх своїх лінгвальних проявах. Американський варіант англійської мови є яскравим

прикладом регіональної варіативності англійської мови й тісно вплітається в соціолінгвістичну парадигму англійської мови [15, с. 62]. Розвиток англійської мови в діяхронії зумовлений різними екстралінгвістичними факторами, такими як історичні, внутрішньополітичні, економічні, культурно-ментальні й низка інших, які суттєво вплинули та впливають на напрями й темпи розвитку мови [15, с. 62]. Формування американського варіанта англійської мови (далі – АВАМ) відбувалося поступово, охоплюючи кілька історичних етапів, кожен із яких поєднував демографічні, культурні та мовні чинники. У часовому вимірі цей процес розгортається від заснування перших англійських колоній на початку XVII століття і до глибоких суспільних змін другої половини XX століття. Попри відмінності між періодами, всі етапи розвитку сприяли поступовому формуванню мовної системи, яка, з одного боку, зберегла риси британського мовного стандарту, а з іншого – набула власних, характерних для американського суспільства ознак.

Із заснуванням Джеймстауна у 1607 році – першого постійного англійського поселення в Північній Америці – англійська мова опинилася в багатомовному та етнічно строкатому середовищі. Поруч із діалектами, привезеними переселенцями з Корнуолу, Йоркширу чи Лондона, у північноамериканських колоніях звучали також голландська мова в Новому Амстердамі, французька – в Квебеку, а також десятки місцевих мов корінних народів, зокрема алгонкінської групи: *Massachusett*, *Narragansett*, *Powhatan* та інші. Уже впродовж XVII століття між носіями різних британських говірок поступово відбувалося фонетичне зближення: діалектні відмінності в акценті та вимові згладжувалися, що сприяло формуванню спільних рис нової мовної норми. Це явище М. Федорчук слушно називає ранньою діалектною уніфікацією в умовах культурного «плавильного котла» [15, с. 63]. Ті ж самі соціальні обставини сприяли й зміні мовного етикету: форма звертання *you*,

поширена в розмовному вжитку, витіснила традиційні *thou* та *ye*, що відображало ідеї рівності, характерні для пуританського світогляду [19, с. 64].

Контакт з корінними народами збагатив лексику назвами флори й фауни. Уже до 1628 р. в документах зафіксовані *moose*, *raccoon*, *tomahawk*, *wigwam* [19, с. 77]. Прикметно, що багато позичень пройшли кілька етапів фонетичного «пристосування»: *askutasquash* – *squash*, *pawcohiccora* – *hickory* – приклад того, як складні алгонкінські кластери «пристосовувалися» до англійського складу [19, с. 82]. Слова інкорпоровалися через практичну потребу та зберігали семантику первинного денотата, стаючи повноцінними одиницями АВАН. Паралельно з інноваціями Америка законсервувала чимало середньоанглійських архаїзмів. Частина їх випала з ужитку у метрополії, але закріпилася в колоніях, наприклад *fall* (поряд із британським *autumn*), *mad* у значенні «сердитий», *rooster* замість *cock* [19, с. 68]. Семантичні траєкторії нерідко розходилися: *sick* у Британії звузилося до «нудити», тоді як в АВАН зберегло ширше значення «хворий»; *chemist* у Лондоні став «фармацевтом», а в США залишився «фахівцем-хіміком» [15, с. 65]. Такі випадки показують, що дивергенція може розгортатися не лише шляхом творення нових слів, а й шляхом різноспрямованого переосмислення спільного спадку. Розбіжності закріплювалися й у стилістичній оцінці. Британський евфемізм *bloody* тривалий час вважався лайливим, тоді як для американця це слово – емоційно нейтральний інтенсифікатор (*bloody cold*) [15, с. 65]. Подібна різниця демонструє, що соціальна комунікативна практика здатна переоцінювати експресивний потенціал лексеми, роблячи її або табуйованою, або буденною.

Якщо лексика накопичувала запозичення та архаїзми, то правописна норма ще довго залишалася спільною з британською. Д. Сімпсон зауважує: у самій Декларації незалежності (1776) «немає жодного очевидного американізму» – усі слова зрозумілі британцям, хоча Дж. Джефферсон вагався між *organizing* / *organising* і *honor* / *honour* [31, с. 255]. Дискусія про стандарти

приголомшливо загострилася у праці Н. Вебстера «A Compendious Dictionary of the English Language» (1806). Вебстер свідомо відкинув «метропольні» закінчення *-our*, *-re*, *-ck*, узаконив *color*, *center*, *public*, заклавши фундамент окремої американської орфографії [31, с. 259]. Його аргумент базувався на ідеї «внутрішньої логіки» та «республіканської простоти» письма, що мала віддзеркалювати політичну незалежність. Слід підкреслити, що Вебстер радикалізував уже наявні коливання – М. Коррі показує, що в середньоанглійських рукописах паралельні графеми *u* / *f* або *mid* / *with* співіснували десятками років [32, с. 90]. Тож американська орфографічна реформа «підхопила» історичну тенденцію до усунення надмірності знаків, але офіційно закріпила її на іншому континенті.

Упродовж XIX століття внутрішня міграція американців стала головним чинником переоформлення діалектної мапи. Після 1800 р. нові канали переселення розширили три базові ареали – Північ, Мідленд і Південь – за межі початкових «культурних осередків» (Бостон, Філадельфія, Чарлстон) у західному напрямку. У. Вольфрам зауважує, що кожне ядро продукувало власний «мовний коридор»: північний простягався Великою рівниною до Вісконсину, мідлендський формував трипоясний схід-західний ланцюг через Огайо, Індіану та Іллінойс, південний проходив долиною Міссісіпі до Техасу [34, с. 264–265]. Це розширення ще більше увиразнило старі колоніальні рубежі, адже переселенці рухалися групами й утримували мовну спадщину «регіону-прабатька». Громадянська війна (1861–1865) лише підтвердила, наскільки відмінними стали ці варіанти: солдати в польових таборах уперше зіткнулися з «чужим» акцентом товариша по казармі, а отже – з іншою культурною пам'яттю свого ґрунту [34, с. 264]. Після війни швидка урбанізація та розгалуження залізниць створили умови для активного лексичного обміну, проте парадоксально посилили фонетичне розходження, запустивши два масштабні ланцюгові зсуви голосних.

Північний міський зсув голосних (*Northern Cities Vowel Shift*) зародився у великих індустріальних центрах – Буффало, Клівленді, Чикаго, Детройті – й поступово «каскадував» у менші міста. Суть явища полягає в протидифтонгізації двох довгих низьких голосних і «підштовхуванні» всього вокального трикутника вгору та вперед. Так, звук /ɔ/ у *italicized coffee, dog* зміщується до відкритого [a]; /a/ у *italicized father* підсувається до [æ]; а /æ/ у *italicized back* підіймається майже до [e]. Одночасно /ε/ у *italicized bed* відходить назад до позиції /ʌ/, а той, у свою чергу, просувається до заднього округленого /ɔ/ [34, с. 271]. У результаті слово *italicized block* у детройтському варіанті може звучати майже як *blaack*, а *italicized desk* – як *dusk*, підкреслюючи окремішність північного міського простору.

Натомість Південний зсув голосних (*Southern Vowel Shift*) розвинувся здебільшого у сільських громадах та малих містах Алабами, Джорджії й Теннессі, а не у мегаполісах. Тут короткі передні голосні піднімаються й набувають дифтонгізації: /ε/ у *italicized bed* звучить наближено до [beɪd], /ɪ/ у *italicized fish* – до [fiːʃ]. Довгі передні голосні, навпаки, відступають назад і вниз, а задні – просуваються вперед. Так формується своєрідна «дзеркальна» система щодо північної: те, що в Детройті рухається вперед, у Джорджії рухається назад, і навпаки [34, с. 272]. У результаті слова *italicized time* й *italicized ride* у південному варіанті набувають вимови майже як *taam* і *rahd*.

Обидва зсуви закріпили регіональні ідентичності на рівні звучання. Якщо мешканець Чикаго й житель Алабами можуть вживати ту саму лексику – *shopping mall, railroad*, – то різниця у вимові слів *italicized coffee, ride, desk* одразу сигналізує їхнє географічне походження. Фонетична дивергенція, отже, стала новим маркером соціального та культурного розмежування в США доби індустріалізації й масового переселення. Такий фонетичний розлам і досі визначає сприйняття «північан» і «півдняків» одне одного, поєднуючи історичну пам'ять про шляхи заселення з поточними соціальними практиками

мови. Таким чином, внутрішня міграція XIX ст. не знівелювала, а радше структурувала американський мовний простір, додавши йому виразних акцентних кордонів.

Період масової імміграції кінця XIX – початку XX ст. суттєво змінив соціолінгвістичний ландшафт Сполучених Штатів. Новоприбулі з Італії, Австро-Угорщини, російської імперії та Китаю селилися компактно, створюючи квартали, де рідна мова взаємодіяла з англійською. У цих мікросоціумах формувалися стійкі контактні структури, що виходили за межі анклаву і впливали на мовлення сусідніх районів. Так, у Південно-Східній Пенсильванії й досі функціонує конструкція *Are you going with?*, калькована з німецького *Gehst du mit?*, котра, за спостереженнями У. Вольфрама, слугує маркером локальної ідентичності навіть серед носіїв англійської у другому-третьому поколінні [34, с. 269]. Північний Центр США зберіг скандинавську вимову редукованого голосного: корінні мешканці Міннесоти вимовляють назву штату з відчутним наближенням ненаголошеного /ə/ до [ɪ], що відсилає до шведсько-норвезької вокалізації початку колонізації території [34, с. 269].

Паралельно розгортався процес формування афроамериканського варіанта англійської, який успадкував низку південних граматичних ознак: універсальне вживання форми *weren't* для всіх осіб минулого часу дієслова *to be* є найбільш показовим прикладом перенесення рис рабовласницького Півдня до міських громад Детройта, Чикаго чи Нью-Йорка [34, с. 270]. У цей самий час на південному заході й у великих містах Східного узбережжя формується іспано-англійський гібрид, відомий у побуті як *Spanglish* або *barrio talk*: тут поєднуються англійська дієслівна рамка зі словотвірними моделями кастильської, створюючи вислови на кшталт *parquear el carro* поряд із ужитком англіцизмів *lonche* чи *trosa*. Ці контактні стратегії демонструють, що етномовний компонент не зникає, а змінює статус: замість асиміляції він слугує знаком групової солідарності.

У прибережних рибальських поселеннях Чесапікської затоки спостерігаємо іншу реакцію на зовнішній тиск. Дослідження У. Вольфрама показали, що мешканці острова Сміт не тільки зберігають традиційні архаїчні форми, а й активно посилюють їх уживання у мовленні молодшого покоління: варіант *weren't* застосовується ще частіше, ніж сорок років тому, а дифтонг у слові *sound* вимовляється з максимальним розкриттям [34, с. 270]. Отже, міжетнічні контакти, замість «розбавляти» локальний езикон, часто стимулювали його стилістичне підвищення як символа культурної окремішності.

Друга половина XX ст. кардинально розширила інформаційні канали: радіо, телебачення, інтернет зробили американські варіанти більш взаємопроникними. Водночас нові центри інновацій змістилися на Захід: у Каліфорнії виникли *uptalk* (підвищення тону в кінці твердження) та фронтування задніх голосних у *boot* – *biwt* [34, с. 268]. Ці явища швидко поширюються на всю країну, демонструючи, що напрям дифузії може змінюватися: сьогодні мовна мода рухається «із заходу на схід», а не навпаки.

І все ж, попри глобалізацію, деякі діалекти залишаються уразливими. Острівні говірки Північної Кароліни, де *house* звучить майже як *hoose*, вимирають через відтік населення, тоді як мешканці острова Сміт, навпаки, підсилюють традиційні форми *weren't* і [æi] у *sound* задля маркування локальної ідентичності [34, с. 270]. Це вкотре підтверджує тезу, що мовна дивергенція є не лише результатом, а й інструментом культурного самовизначення.

Відтак, історія АВАМ – це динамічна взаємодія трьох векторів:

1. Екстраваріативний – міграції, колонізація, імміграційні хвилі, військові конфлікти;
2. Інтралігвістичний – фонетичні зсуви, семантичний дрейф, словотвірна продуктивність (*snowstorm*, *skedaddle*, *blizzard*);
3. Соціолінгвістичний – ідеологія рівності, етнічна солідарність, правопис як символ незалежності (*color* / *honour*).

М. Коррі зауважує, що ще у XIII ст. відсутність єдиного стандарту спричиняла строкате письмо середньоанглійських рукописів [32, с. 89-90]. АВАМ, успадкувавши цю «генетичну» варіативність, перетворив її на ресурс: він увібрав численні чужомовні елементи, зберіг архаїчні смисли та водночас нормалізував інновації через словники Вебстера. Сьогодні американська англійська залишається системою, у якій *lift* мирно співіснує з *elevator*, *autumn* – з *fall*, а фонетичні портрети Півночі й Півдня розходяться ще далі завдяки протилежним вокальним зрушенням.

Відтак, історико-культурні передумови АВАМ – це багатовимірний процес, у якому кожен новий виток колонізації, міграції чи технологічної революції додавав шар до лексичного й фонетичного «пирога» американської англійської.

Отже, розвиток британського й американського варіантів англійської демонструє єдиний принцип: зовнішні історичні імпульси (міграції, колонізація, контакти з іншими мовами) та внутрішні мовні механізми (аналітизація, фонетичні зсуви, словотвір) постійно взаємодіють, утворюючи багат шарову систему. Для Британії ключовими стали скандинавський та норманський впливи, для США – поліетнічний «плавильний котел», внутрішня міграція й орфографічна реформа Вебстера. Наслідком є глобальна англійська, що зберігає ядро давньоанглійської, але варіативна у лексиці, правописі та вимові, виконуючи роль мовного «паспорта» культурної ідентичності різних спільнот.

Висновки до розділу 1

У розділі 1 з'ясовано, що лексичні дивергенції є системним проявом мовної варіативності, тісно пов'язаним із територіальними, соціальними та історико-культурними чинниками. Поняття дивергенції в сучасному

мовознавстві охоплює не лише розбіжності між різними мовами, а й внутрішні відгалуження в межах однієї мовної системи. Визначено, що лексична дивергенція між британським і американським варіантами англійської відбувається за типологією діалектизмів, регіоналізмів і нормативної варіантності, де кожен тип відрізняється ступенем кодифікованості та сферами вживання.

Аналіз етапів розвитку англійської мови продемонстрував, що джерелами сучасної варіативності стали багаточисельні історичні процеси: норманське завоювання, контакт зі скандинавами, колонізація, внутрішня міграція та імміграція. Формування американського варіанта англійської мови зумовлено не лише зовнішніми обставинами (міграції, поліетнічність, війни), а й внутрішньомовними зрушеннями – фонетичними змінами, архаїзацією певної лексики, розвитком нових словотвірних моделей. Встановлено, що у межах АВМ лексична система не лише зазнала розгалуження, але й виробила окремі еталони – у правописі, вимові та семантиці.

Таким чином, лексичні дивергенції британської та американської англійської не є периферійним явищем, а становлять структурну рису англійської мови як поліваріантної системи. Вони свідчать про адаптивність мови до нових культурних умов, а також про здатність підтримувати єдність через взаємну зрозумілість, зберігаючи при цьому лінгвістичну різноманітність.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ДИВЕРГЕНЦІЙ БРИТАНСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Лексичні особливості британського варіанта англійської мови

Лексика британської англійської формувалася протягом багатьох століть. Вона зберігає сліди всіх основних етапів розвитку мови – від англосаксонського періоду до новоанглійського [7, с. 186]. Це означає, що в сучасному словнику можна знайти слова з дуже різним походженням. Вони виникли у різні історичні епохи, але всі активно вживаються і сьогодні. Найдавніший шар становлять слова, які залишилися ще з епохи *Old English*. На думку І. Гаргай, саме цей пласт складає фундамент базового словника британської англійської [7, с. 186]. Ці лексеми дуже прості за формою, короткі, зрозумілі і вживаються у повсякденному мовленні. Наприклад:

- *man* (людина);
- *child* (дитина);
- *wife* (дружина);
- *sun* (сонце);
- *star* (зірка);
- *water* (вода);
- *wood* (дерево, ліс);
- *stone* (камінь);
- *night* (ніч);
- *hand* (рука);
- *ear* (вухо);
- *foot* (нога).

Ці слова складають основне лексичне ядро британської англійської. Їх використовують усі носії мови незалежно від освіти чи регіону. Вони передають базові поняття, які не змінилися протягом тисячоліть. Саме тому цей пласт залишається стабільним і дуже стійким до змін [4, с. 155]. Наступний важливий етап – це доба норманського завоювання (початок XI століття), яка суттєво збагатила словник англійської мови романськими запозиченнями. Як зазначає Л. Верба, у цей період до мови потрапила велика кількість французьких слів, пов'язаних із законом, управлінням, правосуддям [4, с. 155]. Вони й досі позначають поняття, що стосуються державних структур. Бачимо це у прикладах:

- *court* (суд);
- *judge* (суддя);
- *justice* (правосуддя);
- *government* (уряд);
- *parliament* (парламент);
- *power* (влада);
- *state* (держава);
- *council* (рада);
- *authority* (влада, авторитет);
- *prison* (в'язниця);
- *crime* (злочин);
- *jury* (присяжні);
- *evidence* (докази).

Ці слова переважно використовуються в офіційно-діловому та юридичному мовленні. Їх походження зумовило їхню стилістичну маркованість: вони сприймаються як більш формальні та книжні, ніж слова англосаксонського походження.

У період Ренесансу (XIV–XVI ст.) британська англійська поповнилася словами з латини та греки, що проникли через наукову, освітню та філософську літературу. Цей пласт активно розширював абстрактну лексику мови. Як вважає Л. Верба, саме в цей період формується термінологічна база для гуманітарних та природничих наук [4, с. 156]. *Приклади:*

- *catastrophe* (катастрофа);
- *phenomenon* (явище);
- *hypothesis* (гіпотеза);
- *lexicon* (лексика, словник);
- *biology* (біологія);
- *habitual* (звичний);
- *manual* (ручний, інструкція);
- *education* (освіта).

Однією з характерних рис британської англійської є збереження архаїзмів – слів або мовних форм, які вже не вживаються в інших варіантах англійської. Це пояснюється безперервною літературною традицією у Великій Британії. Упродовж століть мова змінювалась повільніше, ніж, наприклад, в американському варіанті. Завдяки цьому багато старих форм залишилися у вжитку. На думку І. Діргеяса, архаїчні слова в британській англійській виконують не лише номінативну, але й стилістичну функцію – вони надають висловлюванню офіційного або піднесеного відтінку [21, с. 147]. Такі слова часто використовуються в писемному мовленні або в урочистих, формальних ситуаціях. Бачимо це у прикладах:

- *whilst* (у той час як);
- *amongst* (серед);
- *shall* (буду, маєш – як форма майбутнього часу);
- *shan't* (скорочення від *shall not* – не буду).

Ці форми досі зберігаються в офіційному мовленні, літературі, газетах, а також у мові людей старшого покоління. Наприклад, у британських виданнях можна зустріти речення на зразок: *He shall be punished accordingly* або *Whilst we waited, he made tea*. У розмовній мові вони також трапляються, хоча частіше – в південних і консервативних регіонах Англії.

Крім того, британська англійська зберігає варіантні пари слів, де одна форма є традиційною (архаїчною), а інша – більш сучасною або запозиченою. Така паралельна наявність двох форм називається варіантною лексикою. Варіантність – це явище, коли в мові співіснують кілька рівноправних одиниць, які означають одне й те саме, але мають різне походження або вживаються в різних регіонах, сферах чи стилях. Приклади варіантної лексики в BrE бачимо тут:

- *autumn* (осінь, традиційна британська форма) / *fall* (осінь, американський варіант, але зрозумілий британцям);
- *lift* (ліфт – BrE) / *elevator* (ліфт – AmE);
- *flat* (квартира – BrE) / *apartment* (квартира – AmE);
- *post* (пошта – BrE) / *mail* (пошта – AmE).

Як зазначає О. Мамчур, така варіантність не заважає розумінню, а навпаки – збагачує мовлення, дає змогу обирати між синонімічними словами залежно від контексту або стилю [12, с. 50]. Наприклад, слово *autumn* вживається частіше в письмовій мові або в літературі, тоді як *fall* можна почути у неформальній бесіді або в інтернет-просторі. У такий спосіб британський варіант англійської поєднує традиційність і варіативність.

Ще однією важливою особливістю британської англійської є наявність слів-двійників, які мають однакову форму, але різне значення в порівнянні з іншими варіантами мови. Таке явище називається семантичною дивергенцією, тобто розходженням у значеннях між словами, що звучать або пишуться однаково. У межах британської англійської такі слова можуть набувати

унікальних значень, не характерних для американської чи інших національних форм. На думку Ю. Гаргай, розщеплення значення однієї лексеми на різні інтерпретації в межах національних варіантів мови відбиває «багатоаспектну взаємодію мови, суспільства та культури» [7, с. 186]. Це означає, що одне й те саме слово може мати інший зміст залежно від історичних, культурних або соціальних умов його вживання.

Найвідоміший приклад – це слово *public school*. У британській англійській воно позначає престижну приватну школу для дітей з вищого соціального класу. Такі школи часто мають багатовікову історію, сувору дисципліну та готують учнів до вступу в елітні університети. У США ж термін *public school* означає звичайну державну школу, що фінансується з бюджету і є безкоштовною для всіх учнів [12, с. 50]. Таким чином, одне й те саме словосполучення має прямо протилежні значення. Ще один приклад – слово *biscuit*. У британській англійській це слово означає тонке хрустке печиво, схоже на *galette* у французькій традиції. В американській англійській *biscuit* – це м'яка пухка булочка, яку часто подають до м'яса або на сніданок з підливою (*gravy*). Британський відповідник американського *biscuit* – це *scone*. А от слово *cookie*, яке американці вживають для позначення печива, у Британії використовується вужче – воно позначає велике, м'яке тістечко з шоколадними крихтами або горіхами. Приклади слів-двійників зі зміненим або розщепленим значенням у BrE:

- *pants* – у BrE: нижня білизна, у AmE: штани;
- *jumper* – у BrE: светр, у AmE: сарафан або той, хто стрибає;
- *boot* – у BrE: багажник автомобіля, у AmE: чобіт;
- *football* – у BrE: європейський футбол (соккер), у AmE: американський футбол;
- *chips* – у BrE: смажена картопля соломкою, фрі, у AmE: картопляні чипси (у BrE – *crisps*);

- *crisps* – у BrE: тонко нарізані смажені скибки картоплі (снєк);
- *chemist* – у BrE: аптека або аптекар, у AmE: хімік;
- *form* – у BrE: клас у школі (наприклад, *sixth form*), у AmE: форма, бланк для заповнення.

Ці приклади демонструють, як одне слово може викликати цілком різні асоціації залежно від лінгвокультурного контексту. Така розбіжність іноді створює труднощі в міжваріантному спілкуванні, особливо коли йдеться про базову лексику. У лінгвістиці такі слова ще називають «false friends» – хибні друзі. Це лексеми, які здаються знайомими, але мають інше значення. Деякі з них мають односторонню дивергенцію, коли слово в BrE має одне значення, а в AmE взагалі не вживається або вживається інакше. Інші – двосторонню, коли і в британській, і в американській мові це слово вживається, але з різним змістом [12, с. 49]. Ці семантичні розбіжності часто виникають внаслідок того, що слово залишилося з англійської мови ще до розколу на варіанти, але з часом його значення еволюціонувало по-різному. Інколи американський варіант зберігає старе значення, тоді як британський змінюється – або навпаки.

У британській англійській активно функціонує суфікс *-ish* зі значенням «приблизності, невиразності» (*greenish, thirtyish*). Суфікс *-shire* формує топоніми (*Yorkshire, Oxfordshire*). Серед найпродуктивніших дериваційних засобів – суфікс *-ness* для абстрактних понять (*kindness, brightness*) та приставка *over-* зі значенням «надмірності» (*overcook, overwork*) [21, с. 148]. У діяхронії спостерігаємо регулярне оглушення суфікса *-ed*: *learned / learnt, burned / burnt*, причому британська традиція зберігає коротку форму *learnt* як нормативну для письма й мовлення [21, с. 142].

Британська англійська має надзвичайно розгалужену діалектну структуру, яка історично склалась під впливом географічної відокремленості, соціальних відмінностей та впливів інших мов (зокрема кельтських). У результаті цього на території Великої Британії існує багато регіональних різновидів мови – від

шотландського англійського до кокні. Регіональні слова, притаманні певним частинам країни, називають регіоналізмами. Хоча раніше діалекти існували ізольовано, сучасна ситуація поступово змінюється. Завдяки засобам масової інформації, внутрішній міграції, інтернету та культурному обміну багато локальних слів почали проникати в загальнонаціональний лексикон. Як зазначає О. Мамчур, частина регіоналізмів переходить у загальновживану норму, зберігаючи при цьому свій емоційний або стилістичний відтінок [12, с. 50].

Приклади локальних слів, що зберігають регіональну приналежність:

- *cream tea* – традиційне частвування з булочками, джемом і вершками, характерне для південно-західної Англії (Девон і Корнуолл);
- *grockle* – слово з Девону на позначення туриста, який приїздить на літо, часто з іронічним підтекстом;
- *bairn* – слово, що означає *дитина* у шотландському та північному англійському діалектах;
- *wee* – прикметник *маленький*, характерний для шотландського і північноірландського варіанта;
- *sanny* – *розумний, присмний* у північно-східній Англії;
- *powt* – варіант слова *nothing* у йоркширському діалекті.

З іншого боку, існує чимало слів, які походять з регіональних діалектів, але внаслідок частого вживання набули загальнонаціонального статусу. У сучасному британському повсякденному мовленні вони функціонують як нейтральні колоквіалізми (розмовні слова), які не сприймаються як діалектні, хоча їхнє походження локальне. Приклади загальновживаних колоквіалізмів із регіональним корінням:

- *cheers* – уживається для подяки або як формула прощання (наприклад, *Cheers, mate!*);
- *mate* – широко вживане слово на позначення *друга, товариша*;

- *ta* – варіант слова *thank you*, поширений у північній Англії, тепер уживаний дітьми або в неформальному мовленні;
- *loo* – синонім до *toilet*, який з'явився з південного діалекту і став стандартною розмовною формою.

Такі одиниці є прикладом лексичної демократизації, коли спочатку маргінальні слова поступово інтегруються у стандартну норму. При цьому вони зберігають *стильову позначеність* – навіть будучи зрозумілими кожному, вони сигналізують певну неформальність або регіональну приналежність мовця.

Роль подібних слів у комунікації – не лише інформативна, а й фатична. Фатична функція мови полягає в установленні, підтриманні або завершенні контакту між співрозмовниками. Наприклад, звертання *mate* чи репліка *cheers* можуть не нести нової інформації, але виконують соціальну функцію: виражають солідарність, близькість, неформальність. Регіоналізми також сприяють мовній ідентичності, оскільки мовці зберігають своєрідність і зв'язок з певним регіоном, навіть у межах національного стандарту. Водночас вони збагачують мову, додаючи до неї гнучкості, експресивності та варіативності.

У подібний спосіб функціонують і ідіоми, які нерідко теж мають локальне походження, але закріпилися у всенаціональній мовній системі. Ідіоми в британській англійській часто спираються на історико-культурні реалії, які можуть бути незрозумілими без додаткового пояснення. Бачимо це у прикладах:

- *to spend a penny* – «піти в туалет». Вираз походить із часів, коли в громадських вбиральнях Великої Британії стягувалася плата в один пенні. Це культурно-історичне тло вже неактуальне, але ідіома збереглась.
- *Bob's your uncle* – «ось і все, готово», «справа зроблена без труднощів»;
- *a curate's egg* – «щось частково хороше, частково погане». Вислів виник з сатиричної карикатури в журналі *Punch* (1895), де молодий священник, щоб не образити господаря, каже про зіпсоване яйце: «*Parts of it are excellent*».

- *gone pear-shaped* – «пішло шкереберть», буквально – «набрало форми груші». Походження неясне, але асоціюється з порушенням симетрії або невдалою ситуацією. Вживається в ЗМІ, політичному мовленні, бізнесі.
- *know your onions* – «бути добре обізнаним». Вираз сформувався на базі повсякденного британського побуту, і його гумористичність є типовою для британської іронії [21;22].

Ще одна важлива особливість британської англійської – граматизація окремих лексичних одиниць, тобто їх перехід із лексичного у функціонально-граматичний клас. У цьому контексті йдеться передусім про допоміжні дієслова, модальні маркери та прийменникові звороти. Окремі граматизовані одиниці у британській англійській зберігаються краще, ніж в американській. Особливо це стосується дієслова *shall*, яке використовується для формулювання офіційної пропозиції, наміру чи зобов'язання. Бачимо це у прикладах:

- *Shall we go?* – *Можемо йти?*;
- *I shall be there at noon* – *Я буду там опівдні.*

Форма *shan't* – скорочення від *shall not* – теж функціонує у сучасному мовленні, здебільшого в офіційному або старомодному контексті: *I shan't be long* – *Я надовго не затримаюся*. На думку І. Діргеяса, саме британська англійська демонструє «підвищену здатність до збереження архаїчних модальних форм, що мають визначену прагматичну функцію» [21, с. 147]. Особливу роль у лексиці BrE відіграють стійкі прийменникові конструкції. Вони формують лексикалізовані шаблони, тобто сталі словосполучення, які не можна дослівно перекладати або замінити без порушення граматики. *Приклади типових конструкцій у BrE:*

- *at the weekend*
- *at university*
- *different from* або *different to*
- *in hospital* – без артикля

Ці конструкції «перетворюються на формули, які утворюють комунікативні шаблони з високим ступенем стабільності» [7, с. 187]. Їхня сталість підкріплює системність британського стандарту і створює впізнаваний стиль мовлення. Окрім цього, прийменникові конструкції впливають на лексикалізацію – тобто поступове перетворення словосполучення на одиницю словника. Наприклад, *at large* у виразі *the criminal is still at large* вже не сприймається як поєднання прийменника та прикметника, а як окремий сталий вираз зі значенням «на волі».

Таким же носієм культурної пам'яті, як і ідіоми, виступає лексика, пов'язана з традиційними інститутами британського суспільства. У цих одиницях мовна форма закріплює специфічні соціальні явища, які не мають прямого еквівалента в інших культурах. Вони не тільки називають реалії, але й транслюють історичні, політичні та ідеологічні асоціації. Саме тому така лексика вимагає контекстуального перекладу або культурного коментаря. Приклади термінів, пов'язаних з інституціями:

- *Whitehall* – метонімічне позначення центрального уряду Великої Британії. Назва походить від вулиці, де розташовані основні міністерства;
- *the Commons* – скорочене позначення *House of Commons* (Палата громад);
- *public school*;
- *county council* – районна (графства) рада, адміністративний орган місцевого самоврядування.

Ці одиниці є частиною так званого культурно маркованого словника – термінів, значення яких невіддільне від специфіки національного устрою. Така лексика функціонує як «носій культурної імпліцитності, що несе тягар фонових знань» [7, с. 186]. Тобто слово не лише називає предмет, а й вимагає знання про контекст, у якому воно виникло й функціонує. Паралельно з історично вкоріненою термінологією, британська англійська демонструє високу здатність до оновлення лексики відповідно до соціально-політичних подій. У ЗМІ та

повсякденному мовленні з'являються нові слова, які швидко набувають загального вжитку та закріплюються в мовній системі. Такі одиниці свідчать про мобільність лексики та гнучкість її номінативних механізмів. Приклади сучасної суспільно-політичної лексики бачимо нижче:

- *Brexiteer* – прибічник виходу Великої Британії з ЄС. Слово утворене від *Brexit* і за аналогією з *musketeer* або *volunteer* має експресивне забарвлення;
- *Remain camp* – табір тих, хто виступав проти виходу з ЄС. Лексема *camp* у цьому контексті означає не фізичний табір, а групу з однаковою ідеологічною позицією;
- *Level-Up agenda* – політичний курс на економічне вирівнювання регіонів, запропонований урядом. Вираз активно вживається у новинах, звітах, аналітичних матеріалах.

Ці новотвори утворюються за традиційними для англійської моделями – зокрема, через суфіксацію (*-eer*), словоскладання (*Remain camp*) або метафоризацію (*level up* – з ігор до економіки). Такі слова засвідчують «високу дериваційну гнучкість британської англійської, що дозволяє адаптувати лексику до змін соціального контексту» [21, с. 148].

Отже, лексика британської англійської сформована історично, зберігає традиційні елементи, активно поповнюється новими одиницями та відображає культурно-суспільні процеси, що забезпечує її стабільність і водночас динамізм. Відтак, особливості лексики британського варіанту англійської мови пояснюються наступному:

- староанглійський базис (*man, night, wood*) + норманські офіціалізми (*court, judge*) + ренесансні абстракти (*catastrophe, lexicon*);
- живі архаїзми *whilst, shall, shan't*;
- варіантні пари *autumn / fall, lift / elevator*;
- семантичні «двійники» *public school, biscuit, pants*;

- продуктивні словотвірні форманти *-ish, -ness, over-*, а також подвійні форми *learnt / learned*;
- регіоналізми *cream tea, bairn* поряд із загальними фатичними *cheers, mate*;
- стійкі прийменникові шаблони *at the weekend, at university, different from / to*.

2.2. Лексичні особливості американського варіанта англійської мови

Американський варіант не має статусу окремої мови і його розглядають як особливий, окремий варіант англійської, якою спілкуються у Сполучених Штатах. Американський варіант не є зовсім унікальним явищем, існують також інші варіанти англійської мови, відмінні від британського. Зокрема, ірландський та шотландський [13, с. 299]. Спроба опису та систематизації мовних явищ американського варіанту англійської була зроблена у XIX ст., коли 1816 р. побачив світ словник Джона Пікерінга під назвою «*A Vocabulary, or Collection of Words and Phrases which have been supposed to be Peculiar to the United States of America*» [5, с. 38]. Величезний внесок у формування американської англійської робить і Ной Вебстер, авторству якого належать словники з фонетики, орфографії та лексики американського варіанту англійської Ветрова, с. 38].

Однією з характерних рис лексики американського варіанта англійської є збереження слів, які були притаманні ранньому етапу розвитку англійської мови, але згодом вийшли з ужитку або змінили значення в британській нормі. Наприклад, *fall* у значенні «осінь» засвідчене ще в текстах XVI століття. У британському варіанті його витіснило слово *autumn*, натомість у США *fall* зберегло статус нейтральної лексеми та вживається як повноцінний синонім [13, с. 301]. Аналогічне явище спостерігається у випадку з дієприкметником *gotten* (від *get*), формою минулого часу *dove* (від *dive*, на відміну від британського *dived*), а також лексемою *creek*, що означає «струмок» і також є прикладом

збереженої архаїчної форми. Паралельно працює протилежний, інноваційний вектор. У політичній лексиці, що формувалася в молодій республіці, з'явилися одиниці *president*, *Congress*, *state governor*, яким не було безпосередніх відповідників у Британії кінця XVIII ст. [13, с. 300]. Семантичний неологізм *administration* як «уряд» теж походить із цього шару, і сьогодні саме американська модель експортує цю лексему в політичний дискурс інших різновидів англійської.

Одним із найбільш помітних маркерів американської англійської є її орфографічна система. Вона сформувалась не випадково, а стала результатом цілеспрямованої мовної політики, зокрема завдяки впливу Н. Вебстера – реформатора, який у XIX столітті запропонував низку спрощень у написанні слів. Американський правопис послідовно уникає надлишкових графем, що не мають фонетичного виправдання. Так, у словах латинського походження замість закінчення *-our*, характерного для британської англійської (*colour*, *humour*, *labour*), використовується форма *-or* (*color*, *humor*, *labor*), яка ближча до вимови [20, с. 106]. Подібне спрощення фіксується й у словах на *-re*, запозичених з французької або латини: *centre*, *metre*, *theatre* у британському варіанті стають *center*, *meter*, *theater* в американському. Тут зберігається тенденція до наближення написання до реальної фонетичної реалізації – звуку /ər/ в ненаголошеній позиції [20, с. 106–107].

Зміни торкнулися і грецьких суфіксів. Американська англійська стабільно вживає форму *-ize* в дієсловах типу *organize*, *realize*, *recognize*, тоді як у Британії поширені паралельні варіанти із закінченням *-ise*. Хоча обидві форми існують у британському стандарті, *-ise* частіше фігурує у пресі та побутовому письмі, тоді як *-ize* частіше з'являється в наукових виданнях та міжнародних документах [20, с. 107]. У ряді випадків розбіжності спостерігаються в написанні слів з суфіксами *-ce* / *-se*. Американський варіант фіксує написання *defense*, *offense*, *pretense*, тоді як британський – *defence*, *offence*, *pretence*. Ці розбіжності не

поширюються на похідні слова, як-от *defensive* чи *offensive*, де обидва варіанти збігаються. Історія деяких форм свідчить про повну зміну лексеми. Так, у США написання *connection* витіснило британську форму *connexion*, яка сьогодні фактично не вживається. Утвердилася орфографічна модель з *-ct*, оскільки вона узгоджується з дієсловом *connect*. Водночас написання *complexion* залишилося стандартом у всіх варіантах англійської, попри наявність колись поширеної форми *complection*, яка нині вважається архаїчною [29, с. 107]. Американська орфографія виявляє також здатність до новотворення. Власне американські слова на кшталт *belittle* або *gerrymander* були створені у США з наявних елементів, але за новими принципами. Найвідоміший випадок – слово *OK*, яке виникло як жартівливе скорочення *oll korrekt* у бостонській пресі 1839 року й згодом стало міжнародним символом американського мовлення [20, с. 107].

Лексична стратифікація американської англійської значною мірою зумовлена запозиченнями. Назви типу *pescan*, *racoon*, *sequoia*, *toboggan* були засвоєні з мов корінних народів Північної Америки; *prairie*, *bureau*, *canyon* – з французької; *coleslaw* – з голландської; *hamburger*, *noodle* – з німецької [13, с. 301]. Принципово важливо, що ці запозичення не порушили фонологічну структуру мови, а лише збагатили словник [13, с. 301]. З лексикологічної точки зору, запозичення з індіанських, іспанської, французької та інших мов допомогли заповнити лексичні прогалини – тобто позначити нові явища природи, тварин і рослин, з якими англоспівні переселенці стикнулися в Північній Америці. Ю. Гаргай визначає чотири базові типи розбіжностей [7, с. 187].

1. Одностороннє розширення смислу;

Reader у британській традиції – це «читач», тоді як в АВМ додалось значення «університетський лектор». *Market* у США – *food market*, а у Британії – «базар, торгівля» [12, с. 49].

2. Двостороння семантична дивергенція;

Public school у Лондоні – престижний інтернат, у Чикаго – звичайна державна школа. *Pavement* у Британії – «тротуар», у США – «брукована проїжджа частина» [13, с. 300].

3. Повна відсутність спільного значення (омонімія);

Muller у британській лексиці – «ступка», тоді як у США – «замріяна людина» [12, с. 49].

4. Лексичні аналоги (різні слова – одна реалія).

Elevator – *brit. lift*; *truck* – *brit. lorry*; *sidewalk* – *brit. pavement* [Dirgeyasa, с. 76].

Американська англійська тяжіє до прозорих складних іменників типу:

- *dive board*,
- *gas station*,
- *parking lot*.

Конструкція «дієслово + іменник» домінує над британською моделлю з герундієм *diving board* [7, с. 187]. Дефіс використовується рідше, що видно з парі *mailbox* / *pillar-box*. Причин, чому в американській англійській прижилася форма «дієслово + іменник», кілька. По-перше, у мовному відчутті американця дієслівна основа вже сама по собі означає дію або призначення предмета, тож суфікс *-ing* видається зайвим: *gas station* одразу читається як «місце, де заправляють», і ніхто не сумнівається, що йдеться не про «газову» станцію, а про заправку. По-друге, американська норма історично прагне орфографічної та морфемної економії. Реформи Н. Вебстера, які прибрави з британського правопису надлишкові літери (*color* замість *colour*), підкріпили загальне уподобання до спрощення: так, коли два корені стоять поруч без дефіса (*mailbox*), вони швидше лексикалізуються й записуються як єдине слово, а відтак і сприймаються як окрема одиниця. По-третє, усна американська англійська характеризується швидшим темпом і сильнішою редукцією

ненаголошених складів; «оголена» дієслівна форма (*drive thru, wash cloth*) на один склад коротша, ніж герундійна (*driving-, washing-*), тому краще вписується в ритм. Нарешті, на вибір моделі вплинув і дискурс реклами та технічної документації: саме в комерційному середовищі лаконічні, прозорі найменування (*stop sign, pay wall*) стали маркером «ділової» мови, а згодом закріпилися в повсякденному словнику. Усе це разом – орфографічна традиція, фонетична зручність, прагнення до лаконічності й вплив мас-культури – пояснює, чому у США *dive board* або *parking lot* звучать природніше, ніж британські *diving board* чи *car park* [7, с. 187].

Важливою рисою американської англійської є те, що багато лексичних одиниць вживаються у складі стійких лексико-граматичних конструкцій, які відрізняються від британських відповідників не лише граматично, а й функціонально. Вони формують окрему мовну норму, закріплену у повсякденному вжитку. Одним із прикладів є вираження володіння чимось. В американській англійській для цього використовується форма *have*:

- *I have a cousin in Spain;*
- *I have a cold.*

У британському вжитку вона сприймається як нейтральна, тоді як у США така конструкція має розмовний або емоційно підсилений характер, наприклад: *I've got to go!* [18]. Як зауважує Л. Гаргай, форма *have got* у британській англійській стала повноцінною синонімічною одиницею до *have*, і, на відміну від американського варіанта, вийшла за межі розмовної сфери [7, с. 187]. Іншим показовим прикладом є різниця у формах дієприкметника минулого часу від дієслова *get*. У США поширена форма *gotten*, яка зберегла значення результативності або зміни стану:

- *He's gotten better* (йому стало краще).

У цьому випадку американський варіант демонструє вужче значення – мовець підкреслює, що зміна вже відбулася й набула нового результату [7, с. 187].

Відмінності простежуються також у прийменникових сполученнях, які супроводжують сталу лексику. Наприклад, американська англійська фіксує конструкцію *on the weekend*. Ще одним прикладом є вислів *different than*, який є звичним у США. [7, с. 187]. Хоча ці відмінності можуть здаватися незначними, вони утворюють мікрополя сталих мовних зв'язків, які впливають на структуру мовлення загалом. Показовими є також модальні дієслова. У сучасній американській англійській форма *shall* поступово виходить з ужитку як архаїчна або офіційна. Наприклад, замість *I shall call you* у США вживають *I will call you*. Як наслідок, у американському варіанті англійської лексичні формули, пов'язані з *will*, значно ширше репрезентовані, що впливає не лише на граматичну структуру, а й на словниковий запас носіїв.

Американська англійська, попри свою стандартизовану основу, зберігає значну регіональну варіативність, що особливо проявляється у лексиці. На думку Р. Кріцберга, лексеми з чіткою географічною прив'язкою охоплюють помітну частину словникового складу АВАН, при цьому їхня концентрація неоднорідна: найбільше ареально обмеженої лексики зафіксовано на Заході (понад 21 %), тоді як на Півдні таких одиниць менше (≈ 15 %), а на Півночі – лише близько 3 % [11, с. 14]. Це свідчить про те, що мовна варіативність США нерівномірна й пов'язана як з історією заселення, так і з культурною специфікою окремих регіонів. Одним із найбільш яскравих прикладів ареальної лексики є назви різновидів сендвіча типу «довгий бутерброд». У кожному великому місті або регіоні використовують власну назву: *hoagie* у Філадельфії, *grinder* у Бостоні, *po'-boy* у Новому Орлеані, *sub* у Вашингтоні та багатьох частинах Середнього Заходу. Усі ці слова позначають однаковий тип страви – сендвіч у м'якій булці з холодним м'ясом і овочами, – але

загальнонаціональний термін відсутній. Така ситуація ілюструє явище лексичних аналогів першого рівня, коли різні слова позначають ту саму денотативну реальність, але без спільного нейтрального маркера. Це є типовим для просторів із високою діалектною мобільністю [11, с. 14].

Іншим джерелом діалектної лексики є американський спорт, який не лише породжує нові слова, а й закріплює їх у культурному вжитку окремих регіонів. Лексика бейсболу (*wind-up*, *bullpen*, *pinch-hitter*) та американського футболу (*sack*, *quarterback*, *touchdown*) – це приклади слів, які важко перекласти дослівно або зрозуміти без знання самої гри [11, с. 17]. Окремо варто згадати лексичні одиниці, що виникли у специфічних географічних умовах. Наприклад, у штатах Аризона й Нью-Мексико, де тісно переплелися англійська й іспанська мовні традиції, уживається слово *coyote* – назва місцевого хижака. Поряд із ним функціонує термін *ranchette* – зменшувальна форма від *ranch* [11, с. 17].

Отже, крім ареальних лексем, що географічно локалізовані, важливим джерелом варіантності в американській англійській виступає також ідіоматика – стійкі вирази, які відображають побут, культуру та ментальність мовного середовища. Ідіоми не лише збагачують лексику, а й закріплюють у ній конкретний соціокультурний досвід. Особливістю фразеології АВАН є її походження: більшість одиниць виникають у професійних, побутових або субкультурних контекстах, а згодом через масову культуру входять до спільного мовного вжитку. Так, ідіома *kick the bucket* («померти») походить, ймовірно, з народної мови – вона є прикладом іронічного евфемізму. Приклади таких ідіом бачимо нижче:

- *Kick the bucket* – *помирати*;
- *Hold your horses* – «*стримайся, не гарячкуй*»;
- *Jump the gun* – *розпочати передчасно*.

Ці приклади ілюструють, що американські ідіоми часто є результатом метафоризації фізичного досвіду, а їх образність базується не на книжній

традиції, а на практичному житті. Суттєвим чинником поширення таких висловів стало масове проникнення розмовної мови в американські ЗМІ, особливо впродовж XX століття. Радіо, телебачення, кіно, поп-музика й реклама зробили регіональні або професійні ідіоми загальноновживаними. Із середини 1920-х років спостерігається і зворотний процес: численні американізми почали проникати у британський публічний дискурс, особливо через медіа. Як зазначає М. Миклаш, такі слова як *downtown*, *teenager*, *campus* після 1925 року почали фіксуватися в британській пресі, хоча спершу сприймалися як стилістично марковані новинки [13, с. 302]. Цей процес можна розглядати як зустрічну конвергенцію – поступове наближення двох варіантів англійської, при якому американізми посідають місце у британському словнику, не витісняючи, а доповнюючи національні відповідники.

Також, через статус США як технологічного лідера саме АВАН стала джерелом глобальних неологізмів:

- *Software*;
- *Feedback*;
- *Start-up*;
- *Webinar*.

У галузі фінансів світова преса використовує *fiscal cliff*, *bailout*, а у сфері соцмереж – *unfriend*, *tweet*. Британська англійська зазвичай запозичує ці одиниці без адаптації, що підтверджує слова Р. Кріцберга про «активну експансію американізмів» [11, с. 13].

Отже, після аналізу можна виокремити такі характерні риси лексики американського варіанта англійської мови:

- збереження архаїчних форм (*fall*, *gotten*);
- активне словотворення й неологізми (*belittle*, *OK*, *quick-fix*);
- спрощена орфографія (*color*, *center*, *organize*);

- численні запозичення з мов корінних народів, іспанської, французької, німецької (*prairie, canyon, raccoon, hamburger*);
- прозора структура складних іменників (*gas station, parking lot*);
- характерні конструкції з *have, gotten*, прийменниками та модальними дієсловами (*I have a cold, He's gotten better, on the weekend, different than, I will call you*);
- виразна ідіоматика, зокрема: *kick the bucket, jump the gun, hold your horses*;
- поширення американізмів: *webinar, bailout* – слова, які активно вживаються і в британській англійській, і в міжнародному спілкуванні.

2.3. Порівняльний аналіз британської та американської лексики

Порівнюючи словникові системи British English (BrE) та American English (AmE), важливо врахувати три взаємопов'язані параметри: походження слова, спосіб словотворення та функціонально-стилістичний статус. Нижче наведено зіставлення ключових тенденцій, які було окреслено в розд. 2.1 (BrE) і 2.2 (AmE). У додатку А і Б наведено перелік лексичних дивергенцій між BrE та AmE.

Базове ядро обох варіантів утворюють *староанглійські* лексеми: *map, night, water, wood* – вони практично ідентичні у фонетичному та семантичному вимірах [4, с. 155]. Водночас шляхи збереження архаїзмів розходяться. Британська англійська законсервувала романський пласт *court, parliament*, тоді як американська – ранньоанглійські форми *fall, gotten, dove* [13, с. 301]. Така асиметрія показує, що діахронічний розвиток кожного варіанта «відсіює» різні сегменти спільного спадку. Таблиця 2.1 ілюструє, як одна й та сама одиниця зберігає архаїчну форму, але змінює значення залежно від національного варіанта.

Таблиця 2.1

Семантична дивергенція та функціональний статус окремих лексем у
британському та американському варіанті

Архаїзм	Статус у BrE	Статус у AmE
<i>autumn / fall</i>	autumn – нейтральне, <i>fall</i> - поетизм	fall – нейтральне, <i>autumn</i> - книжне
<i>got / gotten</i>	<i>got</i> – універсальна форма	<i>got</i> (стан), gotten (результат)
<i>public school</i>	елітний інтернат	державна школа
<i>pavement</i>	тротуар	бруківна проїжджа частина

Джерело: складено автором самостійно

BrE і AmE мають спільний словотвір, однак пріоритетність моделей різна. Американська англійська тяжіє до відкритих складних іменників без суфіксації (*gas station, parking lot*), тоді як британська зберігає герундійну традицію (*diving board, washing-up liquid*) [7, с. 187]. Орфографічно AmE демонструє послідовне спрощення: *color, center, organize*. Британська норма ретенційна: *colour, centre, organise* [20, с. 106–107]. Це свідчить про різні мотиваційні імпульси: фонетичну економію в США проти етимологічної консервації у Британії.

Американська англійська накопичила широкий спектр індіанських та іспаномовних запозичень (*prairie, canyon, coyote*), що позначають специфічні реалії Північної Америки. У BrE переважають романські та кельтські лексеми (*biscuit, brogue*). Відтак вектор запозичень прив'язаний до історії колонізації і формує культурну ідентичність варіанта. Таблиця 2.2 показує, що запозичення у Британії здебільшого відбувалися у межах європейського ареалу, тоді як Сполучені Штати інтегрували лексику Нового Світу.

Таблиця 2.2

Джерела лексичних запозичень у британському та американському варіанті

Джерело запозичення	Типові одиниці BrE	Типові одиниці AmE
Французька	<i>government, chauffeur</i>	<i>café</i> (ідентично)
Іспанська	-	<i>canyon, ranch, mosquito</i>
Мови корінних народів	-	<i>raccoon, maize, toboggan</i>
Кельтські	<i>brogue, whisky</i>	-

Джерело: складено автором самостійно

Конструкції з дієсловом *have*, формою *gotten*, прийменниками та модальними дієсловами є типовими супровідними елементами лексичних відмінностей між варіантами. Наприклад, в американській англійській уживається *I have a cold, He's gotten better, on the weekend, different than*, тоді як у британській – *I've got a cold, He's got better, at the weekend, different from/to* [7, с. 187]. Модальні форми теж показують варіативність: у США форма *shall* майже не вживається (*I will call you*), тоді як у Британії зберігається як формула ввічливої пропозиції (*Shall we go?*). Таким чином, лексичні розбіжності часто поєднані з граматичними відмінностями, утворюючи стійкі комбінації в межах одного національного стандарту.

У США назви на кшталт *hoagie, ro'-boy, sub* (сендвічі) чи *bullpen, quarterback* (спортивна лексика) характерні для окремих регіонів і тісно пов'язані з місцевим ужитком [11, с. 14–17]. У Британії подібну роль відіграють діалектизми типу *bairn* (Північ) або *cream tea* (Південний Захід). Американська ідіоматика (*kick the bucket, jump the gun*), сформована масовою культурою, стала загальноновживаною, тоді як британські вислови (*Bob's your uncle*) залишаються локальними.

Отже, у результаті порівняльного аналізу було виявлено кілька ключових типів лексичної дивергенції між британським та американським варіантами англійської мови:

- Лексичні заміни виявляються у вживанні різних слів для однієї реалії (*flat – apartment, lorry – truck, biscuit – cookie*);
- Семантичні розбіжності фіксуються тоді, коли одне слово має інше значення у різних варіантах (*public school* – елітна школа у BrE, державна у AmE);
- Словотвірна модель в американській англійській є прозорішою: переважає конструкція з дієслівною основою (*dive board* проти *diving board* у BrE).

Висновки до розділу 2

Порівняльний аналіз британської та американської англійської дозволяє зробити висновок, що між цими варіантами існує певна лексична дивергенція, яка сформувалася під впливом історичних, культурних і соціолінгвістичних чинників.

Британський варіант англійської мови зберігає історичні шари лексики: англосаксонську основу (*man, night*), норманські запозичення офіційно-адміністративного характеру (*court, parliament*) та абстрактну лексику епохи Відродження (*hypothesis, catastrophe*). Для нього характерне збереження архаїчних граматичних форм (наприклад, *shall, whilst*), традиційного правопису (*colour, centre*) та словосполучень із герундієм на зразок *diving board*. Регіональні діалекти Англії збагачують літературну мову такими одиницями, як *bairn, cream tea*, а культурно марковані фрази типу *Bob's your uncle* зберігають обмежене, переважно локальне поширення.

Американська англійська, навпаки, демонструє прагнення до спрощення: реформа Вебстера усунула «зайві» букви (*color, theater*), а словотвір змістився у бік відкритих композитів (*gas station, parking lot*). Лексика активно поповнюється запозиченнями. Разом із новими лексемами в американській англійській утверджуються характерні граматичні конструкції, які відрізняють

її від британського варіанта: форма *have* без *got*, дієприкметник *gotten*, прийменникові сполучення *on the weekend*, *different than*, а також переважне вживання *will* замість британського *shall*.

Отже, відмінності між АЕ і ВЕ незначні. Обидва варіанти належать до цілісного мовного тіла і насправді нівелюються переважною більшістю подібностей, які все-таки помітно домінують.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота була присвячена дослідженню лексичних дивергенцій між британським (BrE) та американським (AmE) варіантами англійської мови. Метою дослідження стало виявлення та аналіз основних лексичних відмінностей між цими двома різновидами. У процесі виконання роботи визначено природу лексичної дивергенції, встановлено історико-культурні передумови формування BrE і AmE, а також детально проаналізовано лексичні особливості кожного варіанта й здійснено їх зіставлення. Результати засвідчили, що лексичні розбіжності між британською та американською англійською хоч і охоплюють різні сфери – побутову лексику, терміни, фразеологізми, – здебільшого мають частковий і несистемний характер. Вони є результатом історичних відмінностей у розвитку мовних спільнот, але не перешкоджають взаєморозумінню між носіями обох варіантів.

Розкрито загальні теоретичні засади поняття лексичної дивергенції. Встановлено, що дивергенція як мовне явище означає розходження між спорідненими мовами або варіантами однієї мови, зокрема на лексичному рівні. Систематизовано основні типи лексичних розбіжностей, зокрема діалектизми, варіантну лексику та регіоналізми, які є характерними для внутрішньої варіативності англійської мови. Показано, що дивергенція між британською та американською англійською виникла внаслідок комбінації історичних, соціальних і культурних чинників, серед яких ключову роль відіграли колоніальне минуле, відокремлений розвиток, мовні контакти з іншими мовами та внутрішня стандартизація мовних норм у США та Великій Британії.

Проаналізовано лексичні особливості британського варіанта англійської мови. Встановлено, що британська англійська характеризується збереженням традиційної лексики, значною мірою пов'язаної з історичними та культурними реаліями. Виявлено характерні лексеми, що не мають безпосередніх аналогів в

AmE або відрізняються за значенням (*biscuit, boot, public school, petrol*), а також розглянуто деякі соціокультурні чинники, які вплинули на закріплення цих варіантів. Окреслено також роль мовної політики, ЗМІ та освітніх інституцій у підтриманні національного мовного стандарту у Великій Британії. Британська варіантна лексика засвідчує прагнення до нормативності й збереження усталених традицій у вживанні.

Досліджено лексичні особливості американського варіанта англійської мови. Американська англійська виявляє більшу відкритість до мовних змін, запозичень та інновацій. Зібрано приклади лексем, які відрізняються від британських відповідників (*cookie, trunk, gas, grade school*) або мають інше вживання. Простежено вплив історичних чинників, таких як контакт з іспанською мовою, розвиток індустріального суспільства, імміграційні процеси. Підкреслено роль спрощення, стандартизації та раціоналізації у формуванні американської варіантної лексики. Особливістю AmE є прагнення до економності мовних засобів, що позначилося на лексичній системі загалом.

Здійснено порівняльний аналіз лексичних особливостей обох варіантів. Зіставлення засвідчило, що більшість відмінностей зосереджені у сфері повсякденного вжитку, транспорту, освіти, харчування, побуту. Виявлено як цілковито різні лексеми для позначення однакових понять (*postman – mailman, flat – apartment*), так і слова-омоніми з відмінними значеннями (*pants, rubber*), а також спільні лексеми з незначною семантичною варіативністю. Показано, що попри виявлені розбіжності, лексичний фонд BrE та AmE залишається взаємозрозумілим, а відмінності не є перешкодою для міжваріантної комунікації. Лексичні дивергенції мають переважно формальний характер і відображають соціокультурну специфіку мовних спільнот.

Таким чином, у дипломній роботі досягнуто поставленої мети: узагальнено теоретичні засади лексичної дивергенції, проаналізовано особливості британської та американської варіантної лексики та встановлено

характер і причини їхніх розбіжностей. Робота підтвердила, що лексичні відмінності між BrE та AmE мають систематизований, але несуттєвий характер і є результатом природного історичного розвитку англійської мови у різних регіонах.

Перспективи подальших досліджень пов'язано з розширенням аналізу лексичних дивергенцій на інші варіанти англійської мови, зокрема канадський, австралійський, індійський та інші різновиди. Окрему увагу може бути приділено порівнянню фразеології, сленгу, професійної та технічної лексики в різних національних варіантах, а також динаміці змін у варіантній лексиці під впливом глобалізації, цифрових комунікацій і медіа. Актуальним також залишається дослідження мовної рецепції (сприймання) носіями одного варіанта англійської мови лексики іншого варіанта в умовах міжкультурної комунікації та освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарчук Т. До питання дослідження явища білінгвізму в мовознавстві. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. 2020. № XVII. С. 14–20.
2. Борецький В. В. Конвергенція та дивергенція як транспозиційні фактори семантико-граматичних категорій іменника. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Філологія. Мовознавство. 2011. № 148, вип. 136. С. 4–7.
3. Бугера О. А. Соціальні діалектизми: історія розвитку та теоретичного опрацювання. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2011. № 6(2). С. 30–38.
4. Верба Л. Г. Історія англійської мови: посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2004. 304 с.
5. Ветрова О. В. Історичні та соціолінгвістичні аспекти дивергенції в формуванні північно-американського варіанту англійської мови. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник студентських наукових робіт. 2022. № XV. С. 36–39.
6. Вуколова К. В. Соціолінгвістична варіативність мовлення носіїв піттсбурзького діалекту: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2017. 281 с.
7. Гаргай Ю. А. Граматико-синтаксичні особливості британського та американського варіантів англійської мови. Актуальні проблеми сучасних філологічних студій: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Нові тенденції у перекладознавстві, філології та лінгводидактиці у контексті глобалізаційних процесів». Тернопіль, 2023. С. 186–187.

8. Діалект. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-24450> (дата звернення: 12.06.2025).
9. Діалект. Українська мова: енциклопедія / за ред. В. М. Русанівського. К.: Укр. енцикл., 2000. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um156.htm> (дата звернення: 12.06.2025).
10. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : ВЦ «Академія», 2001. 368 с.
11. Кріцберг Р. Я. Дивергенція та конвергенція регіональних варіантів англійської мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.04 – германські мови / Київ. держ. лінгвіст. ун-т. Київ, 2001. 34 с.
12. Мамчур І. С. Основні види відмінностей лексичного складу британського й американського варіантів англійської мови. Актуальні проблеми сучасної іноземної філології: Студентський науковий вісник. Рівне: РДГУ, 2017. 275 с.
13. Миклаш Л. Т. Особливості американського варіанта англійської мови: історичне тло. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. Т. 18, № 6. С. 298–304.
14. Панасюк Ю. В. Особливості функціонування американських і британських лексичних еквівалентів у сучасній англійській мові. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29 (68), № 2. С. 51–55.
15. Федорчук М. М. Американський варіант англійської мови: історичний і соціолінгвістичний аспекти (на прикладі архаїзмів). Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація. 2018. № 2. С. 62–65.
16. Цимбалюк-Скопненко Т. В. Фразеографія та лексикографія: дивергенція в термінології. Термінологічний вісник. 2019. № 5. С. 359–365.
17. Яворський Ю. Теоретичні засади вивчення діалектизмів у мові художньої літератури. Лінгвостилістичні студії. 2015. № 2. С. 230–236.

18. Beare K. Differences Between American and British English. 2019. URL: <https://www.thoughtco.com/differences-between-american-and-british-english-121221> (дата звернення: 17.06.2025).
19. Bryson B. Made in America. An Informal History of the English Language in the US. New York: William Morrow and Company, 1994. 378 p.
20. Dirgeyasa I. W. Reviewing the British English (BRE) and American English (AME) Dialects. Language Circle: Journal of Language and Literature. 2015. Vol. 9, No. 2. P. 105-116.
21. Dirgeyasa I. W. The Typical Different Features of Grammar of the British English (BrE) and American English (AmE). Ethical Lingua: Journal of Language Teaching and Literature. 2016. Vol. 3, No. 2. P. 141–152.
22. Dirgeyasa I. W. The Unique Different Features of Vocabulary of the British English (BrE) and American English (AmE): A Review. Lembaran Ilmu Kependidikan. 2015. Vol. 44. No. 2. P. 72–84.
23. Hartmann R. R. K. Dictionaries Today: What Can We Do With Them? / ed. by H. Momma, M. Matto. A Companion to the History of the English Language. Wiley-Blackwell, 2008. P. 93–102.
24. Heidary B., Barzan P. Language Variation. Presentation. November 2019. 10 p. DOI: 10.13140/RG.2.2.36761.36969. URL: <https://www.researchgate.net/publication/337499049> (дата звернення: 11.06.2025).
25. Hoad T. Preliminaries: Before English. In: The Oxford History of English / ed. by Lynda Mugglestone. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 7–32.
26. Hüllen W. English Onomasiological Dictionaries and Thesauri / ed. by H. Momma, M. Matto. A Companion to the History of the English Language. Wiley-Blackwell, 2008. P. 103–117.

27. Lughu M. The Analysis of American and British English's Vocabularies. *Journal of English Language Teaching, Linguistics, and Literature Studies*. 2022. Vol. 2, No. 2. P. 273–285.
28. Mugglestone L. Introduction: A History of English. In: *The Oxford History of English* / ed. by Lynda Mugglestone. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 1–7.
29. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/?tl=true> (дата звернення: 13.06.2025).
30. Roach P. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Fourth edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 243 p.
31. Simpson D. American English to 1865 / ed. by H. Momma, M. Matto. *A Companion to the History of the English Language*. Wiley-Blackwell, 2008. P. 254–262.
32. *Status and Function of Languages and Language Varieties* / ed. by Ulrich Ammon. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 1989. 3–153 p.
33. Van Gelderen E. *A History of the English Language*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. 353 p.
34. Wolfram W. American English Since 1865 / ed. by H. Momma, M. Matto. *A Companion to the History of the English Language*. Wiley-Blackwell, 2008. P. 263–276.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади лексичних дивергенцій у простій лексиці між British English /
American English

British English (BrE)	American English (AmE)
autumn	fall
aerial	antenna
accelerato	gas pedal, accelerator
braces	suspenders
barrister	attorney
bath	bathtub/bath
bill (restaurant)	bill, check
biscuit	cookie
booking	reservation
bonnet (clothing)	hat
bonnet (car)	hood
boot	trunk
cap	guy/man/boy
caravan	trailer
cot	crib
chips	fries, French fries
chemist	drugstore
cinema	the movies
coffin	coffin, casket
crisps	potato chips
cooker	stove
curtain	drapes
diamante	rhinestone
diversion	detour

draught	draft
duvet	comforter
flat	apartment, flat, studio
lift	elevator
lorry	truck, semi, tractor
luggage	baggage, luggage
mad	crazy, insane
maize	corn
mark	grade
pavement	sidewalk
pylon	utility pole
property	real-estate
petrol	gas, gasoline
post	mail
pram	baby carriage; stroller
pub	bar
queue	line
receptionis	desk clerk
rubbish	garbage/trash
shop	store
serviette	napkin
stater/entree	appetizer
surname	last name
reception (hotel)	front desk
ring up/phone	call/phone
return (ticket)	round-trip
saloon (car)	sedan
single (ticket)	one-way
solicitor	lawyer, attorney
spanner	wrench
sweets	candy

flannel	washcloth
washcloth	storey
garden	yard
handbag	purse
hire	rent
holiday	vacation
hoover	vacuum clean
kennel	doghouse
term	semester (quarter)
tube (train)	subway

Додаток Б

Лексичні дивергенції у складених одиницях між British English / American English

British English (BrE)	American English (AmE)
action replay	instant replay
aerofoil	airfoil
aeroplane	airplane
agony aunt	advice columnist
American Indian	Native American
at the weekend	on the weekend
aubergine	eggplant
anti-clockwise	counter-clockwise
articulated lorry	trailer truck
baking tray	cookie sheet
base rate	prime rate
(bathing) costume	swimsuit
bumbag	fanny pack
jacket potato	baked potato
Joe Bloggs	John Doe
jumble sale	yard sale
juggernaut	18-wheeler
ladybird	ladybug
lay the table	set the table
letter box	mail box
lost property	lost and found
mackintosh	raincoat
managing director	CEO (chief executive officer)
mashed potato	mashed potatoes
main road	highway

motorbike	motorcycle
motorway	freeway, expressway
marshalling yard	railroad yard
black economy	underground economy
blanket bath	sponge bath
block of flats	apartment building
boiler suit	coveralls
cornflour	cornstarch
candyfloss	cotton candy
car park	parking lot
central reservation	median strip
chest of drawers	dresser/bureau
chemist's shop	drugstore, pharmacy
cotton wool	absorbent cotton
council estate	(housing) project
court card	face card
number plate	license plate
newsreader	newscaster
noughts and crosses	tic-tac-toe
off-licence	liquor store; package store
opencast mining	open-pit mining
ordinary share	common stock
plain flour	all-purpose flour
polo neck	turtleneck
positive discrimination	reverse discrimination
public toilet	rest room, public bathroom
postcode	zip code
pushchair	stroller
roundabout (at a fair)	carousel
roundabout (in road)	traffic circle
share option	stock option

skeleton in the cupboard	skeleton in the closet
skimmed milk	skim milk
tea towel	dish towel
water ice	Italian ice
weatherboard	clapboard
white coffee	coffee with cream
windcheater	windbreaker
windscreen	windshield